C8948

1864

Acte relative la 2 Maiu 1864 - - -

Proclamația domnească din 2 Mai 1864 «redactată și scrisă de M. Kogălniceanu».

«... Am hotărât de a face o de pe urmă cercare, de a face un de pe urmă apel la patriotismul Adunărei. Mi-am schimbat din nou miniștrii, și în timpul sesiunii actuale, Guvernul meu a înfățișat Camerei toate proiectele de legi ce ea însăși le cerusе. În toate acestea Eu am voit acea ce au voit augustii subscriitori ai tratatelor cari au ridicat România, acea ce o voesc marile principii de egalitate și de dreptate ale timpului nostru. Am voit în fine să se realiseze și marea făgăduință dată muncitorilor de pământ de art. 46 al Convențiunei. Am voit ca clăcașii, prin plata muncei lor, să ajungă a stăpâni pârticica lor de pământ în plină proprietate. Cum a răspuns Adunarea la înfățișarea proiectului de lege rurală? O știți toți. Ea a dat un vot de blam Guvernului meu, și pentru ce? Pentru că proiectul înfățișat era o lege de dreptate, era realisarea operanțelor legitime a trei milioane de țărani...».

Adunarea a refuzat să discute legea electorală. Cuza face apel la Români.

p. 11.

Acte relative la 2 Maiu 1864 ... publicate de Vasile M. Kogălniceanu cu o precuvântare de Dimitrie A. Sturdza, Bucureşti 1894.

Mesagiul de prorogarea adunării până la 2 Mai 1864.

15 Aprilie 1864.

<< In urma votului de desaprobare ce majoritatea adunărei elective a dat Ministerului meu, în privinţa înfăţişărei proiectului de lege rurală, Cabinetul meu din 12 Octombrie 1863 a depus demisiunea sa în mâinele mele. Eu nu am putut primi această demisiune pentru că votul de desaprobare est dat de D-voastre fără macar să fi intrat în discuţiunea unei cestiuni de mare importanţă, îmbunătăţirea soartei locuitorilor, muncitori de pământ, garantată lor de art. 46 al Convenţiunei din Paris şi pe care ţara întreagă o aştepta cu o leginită nerăbdare, şi aceasta în însuşi interesul asigurărei proprietăţei fonciare >>.

p. 1.

Despre principiile << de libertate şi egalitate proclamate prin art. 46 al Convenţiunei >>, ~~[illegible]~~ pomeneşti şi D. Bolintineanu în circulara lui din 2 Mai către profesori.

p. 22.

Acte relative la 2 Maiu 1864 - - -

<< Acest minister din 11 Octombre 1863, a făcut lovitura de Stat din 2 Maiu 1864 – care a produs ~~[illegible]~~ două acte stabile și un resultat efemer. Actele care au rămas fundamentale și purtătoare de roade sunt :– Legea rurală din 14 August 1864 și dispoziținnea puterilor din 16/28 Iunie acelaș an, că „Principatele-Unite pot în viitor modifica sau schimba legile cari privesc administrațiunea lor din lăuntru, cu concursul legal al tuturor puterilor stabilite și fără nici o intervențiune." Actul efemer a fost Statutul, prin care se restrângeau libertățile publice, actul prin care Cuza-Vodă spera să iasă din încurcăturile în care el singur se înfundase >>.

p. XIII.

Din introducerea scrisă de Dimitrie A. Sturdza.

Acte relative la 2 Maiu 1864 cu trei facsimile și trei stampe publicate de Vasile M. Kogălniceanu cu o precuvântare de Dimitrie A. Sturdza:

„Ceeace mi propun a arăta, este aspectul sub care se presintă astă-di, după trei-deci de ani, actul din 2 Maiu 1864 și care au fost efectele lui trainice și trecătoare.

Interese diverse se ciocneau și se împingeau în 1864. Nu e ușor a le descurca unele de altele: dar și atunci s'a adeverit, că tot ce stă tine numai de individe pere, și tot ce se sprijineste pe interesele generale, dăinuește.

În capul terii sta alesul din 5 și 24 Ianuarie 1859, încungiurat de prestigiul creat prin ~~alegerea~~ acea alegere, el însuși însă putin încredător în steaua sa și în steaua Patiunei. El era împins înainte de curentul popular, dar nu avea îndărătnicia faptelor din care se născuse, să stea chiar de dânsele, căci el știa că Patiunea-urea să meargă departe și el dorea să nu'și pericliteze positiunea câștigată.

Rămăsese Cuza-Vodă îndărăt de aspiratiunile Terei.

În fata lui sta „oligarhia tulburătoare", nătămată neîmpăcată a noului stări de lucruri, care trecuse peste capul ei ca un torent și resturnase așezăminte ce se socotea cu atât mai sfinte și mai sfintite, cu cât erau făcute și impuse de streini. În urechile acestei oligarhii sunau încă cuvintele rostite în 9/21 Noembre 1858 de marele Logofet Stefan Catargiu „că nu se încape deliberatie, când urmează porunca", cuvinte clasice, prin cari scriitorile vitiriale se recunoscea supe-rioare obiceiurilor și legilor terii. Oligarhia își vedea privilegiile și puterea resturnate: ea nu se putea deprinde cu realitatea faptelor indeplinite și spera, că mai e cu putință a readuce timpurile trecute. Teama cea mare era aplicarea articolului 46 din Convenciunea din Paris, adică emancipatea țăranului, și de aceea ea privea cu neliniste cum Domnul cocheta cu cei mai înaintati dintre „Oamenii noui".

Nici Cuza nici Oligarhia nu credeau în stabilitatea tronului. Cuza avea dinaintea sa ca o fantomă, care 'l persecuta, votul Divanului ad-hoc pentru dinastia europeană și jurământul ce 'l dăduse în această privire în ziua propriei lui alegeri de Domn. Oligarhia nu putea crede, că un Domn care nu era din sînul ei și din porunci împărătești, poate avea mai mult de cât o durată efemeră. Această credință o încuraja încă mai mult să lucreze prin bani și intrigi la resturnarea lui Cuza-Vodă, și la înlocuirea lui, nu prin un „om nou" ci prin „oamenii vechi". In adunarea „oamenii noui" își pierduse toate speranțele ce puseseră în Cuza-Vodă, și nu mai așteptau de la el sporturi reînoite pentru a stabili cu temeinicie viitorul.

In Moldova legămintele dintre Domnitor și „oamenii noui" erau mai personale și nu se rupsese.

Cuza Vodă își recunoștea „glorioasa dar greaua misiune de a reorganisa țara". Tot el însă constată că „marile resultate" dobândite prin „Unirea țerilor surori" și prin „înapoierea la domeniul național" a averilor mănăstirilor închinate au fost „mitate", că stăruințele sale pentru binele public sunt necontenit „împiedicate" și că „Guvernul său e redus la neputință". La această extremitate, Cuza spera o încheiere de la restrângerea libertăților publice, garantate Poporului român de Convențiunea de Paris, în urma voturilor Divanelor ad-hoc din 1857. El credea că poate ieși din dificultățile unei situațiuni, create de el însuși, sacrificând interesele cele mari ale Poporului, necesităților personale, cari tot-d'a-una sunt momentane și se mișcă într'un cerc îngust.

El căuta să'și refacă prestigiul perdut și autoritatea micșorată prin întinderea puterilor guvernamentale. El confundă astfel autoritatea morală cu puterea autoritară. El simțea că această restrângere a libertăților publice va fi rău primită de acea parte a Poporului, pe care libertățile publice o răsdicaă dimpreună cu dînsul și voia să acopere ~~sastro~~ restrângerea aceasta prin „realisarea marei făgăduințe date „muncitorilor de pământ de art. 46 al Convenții-

nei de Paris, ca „ să ajungă clăcași, prin plata muncei lor, a stăpâni particica lor „ de pământ în plină proprietate."

Kogălniceanu, impacient a vedea cu o oară mai înainte realisat visul tinerețelor sale și a întregei generațiuni căreia el aparținea și numele său legat de o mare reformă socială, vedea momentul venit, de a se servi de grava și periculoasa situațiune în care se afla Curza, pentru a'l împinge la „ desființarea clăcei și la împroprietărirea țăranilor". El întreprinde acest act fără ajutorul confraților săi de luptă, carii vedeau o contradicere între reforma și lovirea de Stat. ». (p. VI - VIII.).

« Legea rurală în adevăr a scăpat pe Poporul român, pe acel de bastina român, „ în robie " și l'a făcut „ să fie stăpân la casa, la vatra și la agorul său ".

Legea rurală a căutat să dea Poporului român un avânt nou, rechiemând prăpastia care desparte, prin muncă silită, la chiu, la suspin și la nejocire —, și deschizând calea atât de bogată în toate - prin muncă liberă la viață. Dar mai putem adevărat, că resultatele acestei legi ar fi fost mai decisive, dacă ea ar fi fost aleătuită sub domnia libertăților publice. Ea ne ar fi lăsat atunci decât ca o stare de lucruri, care a permis reacțiunei a se reîntoarce prin alte căi, la vechea iobagie a țăranilor.

Autonomia deplină a țării nu avea nevoe de statut pentru a deveni o realitate, căci în tot cursul ne mersul Națiunei pe căile liberale putea să împiedice pășirea spre independența ei completă. Aceasta se dovedesce prin avântul luat dela 1866 încoace, și prin evenimentele războiului din 1877/78.

Reese din toate aceste că oricât de importante au fost resultatele sociale date de lovitura de Stat din 2 Mai 1864, totuși, atât împroprietărirea țăra-

nilor cât și autonomiei țării, ar fi fost mai bine resolvite la lumina și acțiunea libertăților publice, chiar pentrucă acestea au fost cari au dat naștere acelor două chestiuni.

Pe libertățile publice ale mai întinse s'au fundat unul Stat român. A treia bisericătoare p'a fățit în portul libertăților cu ajutorul ancorei pe care stă scris: „Românul nu mă pere"! E absurd a crede, că țărănimea pare străbună ancora, că naționalul și țărănimea portul, ne asigurat viitorul. Acei cari au stat contra mișcărilor neamului românesc va sta în scris în decretele Providenței. Dumnedeu mustă, care a răsplătit Poporul român în mărinimită și decădere și-i-a încununat munca și sălințele cu succese mari și peste așteptarea tuturora de înți, nu va lăsa ca să ne întoarcem iarăși la timpurile de mai-nainte, peste care am ieșit învingători și triumfători.

Încercările de a satisface interese individuale despre acolo, unde genul omenirii și genul unui Popor, să mișcă și înaintează mai înainte. Aceste încercări rămân trecătoare și despre finalitatea intereselor celor mari și permanente ale unei națiuni.

Lovituri de stat sunt experimente periculoase pentru orice Stat, căci ele sunt tot. Ideea legate de tendință, de a înălțării născuți de progrese ale Poporului. Ele sunt experimente periculoase, chiar când sunt acoperite prin cestiuni mari naționale și sunt purtate de bărbați ca Mihail Kogălniceanu.

Lovituri de Stat directe nu reușesc a fără nici pănă la sfârșit; ci abăt mai puțin pot reuși loviturile de Stat indirecte. În aceste intră ca putere motrice falșul și minciuna în toată goliciunea lor, și astfel să întunece cu desăvârșire căile și ieșirile, încât printr'o orbire în alta ajungi la o prăpastie, pe care nimeni nu o mai vede, și în care pot cădea și cei vindecați, și cei nevindecați. ⇑. (V. XIII-XV.). ——

[Din prelucrările revăzută de D. A. Sturdza].

Acte relative la 2 Maiu 1864 ---

Scrisoarea lui Constantin Suțu către doctorul D. Lambert la Constantinopol.

București 4 Aprilie 1864.

«... Primul ministru cu sateliții săi dictatori, au făcut atâtea fierberi în țară cu legea rurală, răspândind mii de exemplare tipărite, înainte de a se sfinți prin o legiuire, ordonând a se ceti prin biserici, cârciumi și piețe, ațîțând pe popor în ~~[illegible]~~ contra proprietății, ca să poată prin acest mijloc să intimideze pe buie cugetătorii din Adunare să voteze asemenea lege. De alaltă-eri au început a se da galbe la Adunare, protestând în contra celor ce cutează să violeze legea proprietății, prin silnicie în potriva Convenției și articolilor 32 din protocol și 13 a Conferinței din Paris; revizuirea legilor în vigoare, religia proprietarilor, arendașilor și țăranilor pentru îmbunătățirea soartei acestora, nu zice să răpească pământurile noastre și să le deie țăranilor, din potrivă, Convenția lămurit oprești de a se ataca proprietatea. Așa dar cere să răpească avenile monastirești și pe cele particulare. Oare Înalta Poartă în înțelegere cu Puterile, hotărât-au să oboare fundamentele Principatelor?».

p. 30.

Acte relative la 2 Maiu 1864 - - -

Scrisoarea lui Constantin Suțu către Dr. D. Lambert la Constantinopol.

București, 6 Apr. 1864.

<< ... Nu cunoașteți la ce criză și la ce culme au ajuns răpirea, neruşinarea și dărâmarea ordinei și averilor. Au înserat în „Voix de la Roumanie" proiectul în contra proprietarilor, pe care l-au tipărit Ministrul și l-au împrăștiat în mii de exemplare, cetindu-se în bisericile satelor și ale orașelor, și au tulburat într'atât liniștea, în cât însuși țăranii strigă, pe de altă parte proprietarii s'au tulburat, comerțul, relațiile între oameni s'au încurcat. Noi proprietarii am făcut și am înfățișat o jalbă la Adunare, amintind representanților datoriile lor dictate de legi; n'am apucat a o tălmăci franțuzește ca să v'o trimet, dar cu poșta viitoare veți avea pentru ca să o întrebuințați ... >>.

p. 31.

Acte relative la 2 Maiu 1864 . - -

Scrisoarea lui Const. Luțu câtu Dr. D. Lambert la Constantinopol.

București 16/28 Apr. 1864.

«... Și iară vă zic arătați celor în putere că acestea au hotărît să dărâme țara de ses fondements. După ce au fost dat la Cameră proiectul rural precum îl numește el l-au tipărit mai dinainte în mai multe mii, trimițîndu-l ca proiecte votate, s'au cetit în toate satele și bisericile, au dat foc pailor, și au revoltat poporul, pe de altă parte cu multă înșălăciune tulbură toate clasele, atacă basa proprietății, înșală pe țărani că are să-i norocească, dându-l câte o bucățică de pământ, pe care o vor plăti-o, zice el, în curgere de 20 ani ... ». Camera a dat vot de blam ministerului care a demisionat, dar Cuza n'a primit dimisia, prorogând Camera până la 2 Mai. Cuza a voit ca printr'o lege făcută cu ~~[illegible]~~ mijloacele cele mai perverse «să ajungă la scopurile sale democratice » - - - Pentru acea zic, dacă ~~[illegible]~~ Prea Puternicul Împărat are încă milă de aceste Provincii și un voiește a le trăda în mânile a niște tâlhari de drum mare, care au drept plan și bază ruinarea societății și răpirea marei și micei averi tutulor claselor, precum au făcut-o cu moșiele monăstirești, să se milostivească înainte de 2 a viitoarei luni Maiu, să se isbăvească de bicin prin bîrnitoarele sale oștiri, și să scape Provinciele de lepra sansculaților a cărora șef este Prințul și adjutantul său Primul Ministru, visul Dracului! ... ».

p. 32-33.

Acte relative la 2 Maiu 1864 - -

Legea rurală.

21 Mai 1864

Cuza răspunde discursului mitropolitului.

«.... Votul ce D-voastre presintați, nu este numai legitimațiunea actului din 2 Maiu. El este totodată și resplătirea necontenitelor Mele stăruințe pentru binele public și pentru emanciparea clăcașilor impilați. Acest act este în ochii Mei cea mai puternică încurajare ce-Mi dă țara pentru ca, după expresiunea D-voastre și după dorința Mea, să conducă România pe calea dreptății la Egalitate, Libertate și gloria Națională ---».

p. 67-68.

1 August 1864 st.v.

"Proclamațiunea Domnească către sătenii clăcași. Redactată și scrisă de M. Kogălniceanu". (Primul concept)

Sătenilor!

"Îndelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de Înaltul Împărat al Europei prin art. 46 al Convențiunei, interesul Statului, asigurarea proprietății fonciare și dorința mea cea vie s'a împlinit. De astăzi voi deveniți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirei voastre, în întinderea hotărâtă prin legile în ființă, și cloca (boerescul) în curând nu va mai fi decât o amintire. Pentru cererea voastră aminte... de la Sfântul Gheorghe viitor ceasterminat pentru totdeauna pentru voi darea de dijmă de pogrezi de cucă și de lemne și de zile de muncă. Moșiile de prin sate toți în acea zi vor fi desființate. Fiecare din voi va putea cumpăra și vinde, va putea întemeia rodul viilor și al pomilor sale. Cu toamna a-nului viilor se vor desființa asemenea și celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii".

Să păstrați legăturile cu boerii. Unul s'au purtat bine cu ei. Să uite răul care l-au avut unii de alții. Să aibă deosebită atenție celor ce iau întocmi împotriva boerilor. Să iubească pământul. Să înfrumusețeze satele prin construcții de case cu grădini. Să-și cunoască rolul. Li se cere să fie "bărbați de pace și de bună vecinătate" și să aibă încredere în Cuza Vodă.

(La indice și acest document are data de 14 August)

p. 76-78.

Conceptul definitiv al acestei proclamații, alcătuit și scris de Kogălniceanu, este mai scurt ca primul concept. Data e 14 August 1864. (st.v.)

Aproape tot cuprinsul de mai sus se reduce la aceste: "Clasa și toate celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii, sunt desființate, prin plata unei drepte despăgubiri".

p. 79-80.

Vezi această proclamație și în: Mihai Kogalniceanu. Acte, scrieri din tinerețe, discursuri, București 1908 (Bibl. p. toți nr. 403) p. 16-19.

Acte relative la 2 Maiu 1864 - - - - -

«Expunerea „Situațiunei Românîei" de la 2/14 Maiu până la 6/18 Decembri 1864 înfățișată Senatului și Adunărei Elective, Ianuarie 1865.».

«Regularea proprietății rurale. În privirea socială, jumătate din Românî, se aflau într'o situațiune, nepotrivită cu drepturile lor și lumina secolului; unii cu însuși stipulațiunile pactului, subscris de către înșiși proprietari și locuitorii sătenî, întemeiate pe obligațiuni, relațiunile dintre proprietari și săteni, întemeiate pe obligațiuni, pentru acești din urmă, vătămătoare echilibrului între drept și folosință, reclamau imperios o prefacere radicală. Menținerea numerei, adică a cantalului celui mai sfânt și cel mai prețios, în condițiuni de atâmare, fiitoare atât intereselor cultivatorului cât și prosperării agriculturei, ar fi oferit greutăți serioase, dacă nu și chiar pericole». Reforma avuția fiind mereu amânată, guvernul a luat hotărârea să ia mânile. «Bratele unuia a fi desrobite, și silnica lor muncă din trecut, avea a fi înlocuită prin despăgubire pentru proprietari». Cuza, prin decretul din 14 August, regulă «noua și normala condițiune a proprietății rurale. Asemenea regulare... nu putea nu-și dea naștere, în aplicațiunea sa, la neregularități, nemulțumiri și chiar la nedreptățiri; nemulțumirea acestora a fost în sfârșit ascultată, precum și în aplicațiunea severă a silințelor clasele muncitoare spre întreținerea lor. Guvernul din partea-i, a fi neobosit, în introducerea tuturor ameliorărilor, tinzătoare la agricole. Guvernul a fost și este departe de a-și ascunde gravitatea perturbațiunei momentane, produsă, în toată economia națională, prin schimbarea naturei foastelor relațiuni dintre proprietari și săteni; aceasta, din nevoință, este consecință tuturor reformelor mântuitoare; însă el speră, în curând mai puternică încredere, că aceste întâi greutăți momentane, vor afla, peste curând, deplina lor compensațiune în viile satisfaceri ale conștiinței, în tăria cătățeanului a fost în sfârșit ascultată, precum și în aplicațiunea severă a silințelor clasele muncitoare spre înbunătățirea exploatațiunei agricole. Guvernul din partea-i, va

S. Bărănțiu — Dreptul public — —

1884.

S. Bărnuțiu = Dreptulu - - - -

Iunie 1864

<< Restaurarea libertății și a ecsistenții Românilor.

Spre acest scop se cer următoarele:

I. Restituirea în întregul a maiestății poporului Român și a teritoriului Român.

1) Prin emanciparea Românilor și a teritoriului lor din legăturile feudalismului, adică prin împroprietărirea tuturor Românilor >>.

p. 301.

Fiaul u Cucurlui

1884.

„Concordia" anul IV, nr. 26-280. Duminică 29 Mart. 10 Apr. 1864.

(Articolul de fond).

Pesta 28 Mart. 9 Apr. 1864.

Legea rurală în România.

Deşă cu toate chestiunile urgente ce ne ating pe noi nemijlocit şi naţionalitatea noastră aici acasă, preferăm totuşi a vorbi despre fraţii noştri de peste Carpaţi, aceasta nu o facem din altruism decât pentrucă acolo este vorba despre viaţa alor cinci milioane de români.

In şedinţa din 16 martie c. v. s'a prezentat Adunării legislative legea rurală, care va deveni curând la desbatere, şi prin care se va decide că poporul român să intre sau ba, în şirul popoarelor libere ale Europei civilizate.

Am fi dorit foarte ca înainte de legea rurală să i se aştearnă spre desbatere adunării elective legea electorală, căci — şi noi consimţim încă'n aceasta cu „Tribuna română" — aceasta este legea cea mai vitală pentru poporul român, ma (?) ce e mai mult, desbătându-se legea rurală, în o anumită măsură i se face poporului nedreptate, căci se vorbeşte despre el şi se decide asupra sorţii lui într'o cameră, în care el nu e reprezentat, şi unde nu are altă garanţie despre dreptatea decisiunii, de cât numai sârguinţa de dreptate şi înţelepciunea guvernului şi a Adunării, când din contra, părerea noastră este că dacă se face legea electorală, se sancţionează, se promulgă, şi pe baza acestei legi se adună o cameră legislativă, aceasta era deplin competentă a decide asupra legei rurale, şi decisiunea ar fi (?) fost dreaptă, căci nu numai sârguinţa de dreptate, ci şi interesele încă o conduceau spre aceasta.

Adunarea electivă actuală a României organizează ţara, şi se ştie că numai cătră sfârşitul activităţii sale va lua în desbatere legea electorală. Încă'n aceasta vedem o mânie cu totul contrarie aceleia ce s'a observat aici la noi în Ungaria în 1848, când respândindu-se de pe mâinile poporului cartuşele feudalismului se proclamă de loc legea electorală pentru a se întruni reprezentanţa poporului ca ce să organizeze ţara. Aristocraţia ungurească ştia bine că poporul venind la legalitate va cerca interesul său, şi va trage cruce peste organizarea ei, de aceea ca să nu facă lucru de pisos şi amânare a lăsat rar a chemat poporul ca el să organizeze. Când facem asemănare între relaţiunile din Ungaria şi România nici pe ~~atât~~ cât mişcat nu zicem că ele sunt identice, căci diferenţa este mare. Dar nu vrem ară a face istoria feudalismului, şi a trage ară paralele între deosebitele forme prin care s'a urcat el în toate provinciile Europei, destrămându-şi încetul cu încetul privilegiile lor, tocmai pe atunci când se propaga evanghelia credinţii, care mai întâi ne-a vorbit despre

egalitate.

Cu toate că Adunarea nu e deplin competentă, şi'i se face în câtva nedreptate poporului discutând despre el în a-dunare în care nu e reprezentat, totuşi aceste defecte le vor suplini prin aceea că va ţine socoteală (?) cu scrupulositate la dreptu-rile celor nereprezentaţi. Putem a spera aceasta din urmă ne îndrep-tăţesc faptele mărete împlinite în acest timp de Adunarea legiu-itivă a României, de aceea credem că spre a i se recunoaşte mai târziu competinţa, ea nu va abuza de ea, ci mai mult îşi va face cu promptitudine datoriuţa faţă cu poporul.

Convenţiunea încheiată la Paris în 7/19 aug. 1858 în art. 46 vorbeşte despre îmbunătăţirea sorţei ţăranilor, va să zică, pu-terile garante înţiuţând o Românie liberă nu şi-au ştiut o ~~despoţi~~ închipui fără de poporul liber. Totuşi de atunci până astăzi au trecut şase ani, şi camera României (aristocraţii, oligarhia) folosindu-se de bunătăţile convenţiunei, acele un-le-au împărtăşit poporului, precum era intenţiunea şi spiri-tul acelei convenţiuni ceea ce ar fi trebuit să facă chiar şi atunci dacă convenţiunea susţinea statu quo. De zisul că Adunarea electivă va zice că n'a avut ocazione, şi când au avut-o a fost reclusă ca de un Cataxin de veşnicita nemu-rie a ţăranilor, şi că era ocupată de multe afaceri: Fără re-zăle numai prin faptă se pot justifica, dacă Adunarea de acum va proclama eliberarea ţăranilor ea va binemerita dela patrie, dela naţiune, şi dela omenirea întreagă, atunci se va arăta şi a dovedi dacă demnă de locul ce-l ocupă, precum s'a arătat fiitări în secularizarea mănăstirilor.

Să devenim acum la meritul chestiunei. După părerea noastră, trei sunt fazele prin care poate trece această chestiune şi anume: 1) Adunarea primeşte proiectul gu-vernului ~~!~~ cu modificaţiuni; 2) Adunarea îl primeşte simplu întru întreaga extensiune; 3) Adunarea îl res-pinge.

La cazul întâi, dacă Adunarea va face schimbări în proiectul guvernului, — ceea ce mai uşor se poate întâm-pla, — ele nu pot detrage din ceea ce dă guvernul, căci ori ce s'ar întâmpla de soiul acesta ar fi vestatorie. Adună-rile legislative viitoare convocate pe baze electorale mai largi nu le-ar recunoaşte asemenea detrageri. Noi suntem de acea credinţă, că dacă Adunarea legislativă a Româ-niei ne luând în deaptă consideraţiune calitatea acestei chestiuni, ar avea voinţă a face schimbări esenţiale în proiectul

guvernului, aceasta atâta ar însemna cât a lăsa chestiunea
nedesleagată, căci de nimeni poporul nu va zice că este liber
până nu i se va da libertatea deplină. Asemenea lucrare
a Adunării s'ar putea numi întunecătoarea soartei
țăranilor, dar nu eliberarea lor, apoi aceasta dîn urmă
nu este ceea ce poporul, doreşte timpul pretinde, şi
ceea ce face chiar şi Rusia cu țăranii, cu toate că Europa o
numeşte „barbară". — În cazul acesta legea rurală nu e defi-
nitiv decisă, ea se va mai astepta şi Adunărilor viitoare,
şi se va atârna de atâtea ori până ce în fine Adunarea
va pricepe întunecătoarea soartei țăranilor egal cu elibera-
rea. Aceasta este părerea noastră despre cazul acesta,
şi dacă cumva un guvernul va fi acela ce va mai a-
duce această lege pe tapet, va fi poporul care repre-
zentanța lui, vor fi împrejurările, care vor constrânge
pe boieri a recunoaşte că această lege nu este pe de-
plin resolvită.

Al doilea caz dacă Adunarea electivă a Roma-
niei va primi proiectul guvernului întru întregitatea sa,
sau ceea ce e mai mult va voi să se arate mai liberal.
În cazul acesta Adunarea va lucrat dela putia, boierii
Românieĭ îşi vor salva nu numai moşiile lor,
ci şi punga, căci în asemenea caz pot conta pe
desdăunare. Ei s'ar arăta demni de simpatia
Franței, a şinteĭ acesteia care mai întâi a sentuat
jugul feudalismului aruncat asupra ei mai mult după
forma instituțiunilor Germaniei şi care nici atunci nu se potrivea
cu spiritul popoarelor latine. Ei ar fi mai mult urâți decât
oricare aristocrație din Europa căci ea proclamă eliberarea în timp
de pace.

Cazul al treilea, când Adunarea legislativă actuală
ar respinge proiectul sau ar face niște modificări atât de esen-
țiale cât l-ar lipsi de caracteristicile fundamentale şi prin ur-
mare ar [ziarul e rupt] egale respingeri. Este adevărat că Adunarea
poate face aceasta, este însă întrebare că care sancționa-va
guvernul, şi dacă Domnitorul Românieĭ va/sancționa-
ceea ce noi credem — o asemenea lege, încă tot mai
rămâne întrebarea: cât va putea dura această lege? căci
mai curând sau mai târziu trebue să vină eliberarea

că aceasta numai este deslegarea definitivă a chestiunii.

Dacă s'ar întâmpla ca în una din zile să primim știrea spre mirarea boerilor cumcă Adunarea electivă nu s'a învoit la eliberarea țăranilor, aceasta nici un ne-ar surprinde nici un ne-ar supăra.

Nu ne-ar surprinde căci cunoaștem elementele din care e compusă acea adunare, ma' dupâ ce i se asterne legea rurală chiamă și pe membrii ei ce s'au împrăștiat, și între cari — după mărturia ziarelor din România — un puțini amici ai poporului.

Nu ne-ar supăra pentru că eliberarea tot trebue să se facă și în contra voinții cameii, și aceasta ar face-o propriu apoi când el se va elibera, atunci, de sigur, boierul nu va cutezza să mearga a-i prezenta contul liberării, prierpem desdăunarea, va fi liber a face după placu-i.

Anul 1848 a fost al eliberării popoarelor, și dacă poporul român nu s'a putut elibera atunci, causa a fost că principiile salutare au trebuit să cadă încă odată victimă institutiunilor nășite, pelungite din un ev decrepit, dar de aceea acele principii nu s'au putut sugruma, ele viețuesc încă. În acestea avem speranță.

Sperăm încă în mișcările ce le fac toate popoarele subjugate ale Europei, sau libere de jumătate, și deslinit (?) orientul în aceste momente, înaintând către scopul prefipt omenirei de puterea divină. Pe calea acestei înaintări, în mijlocul acestor mișcăminte nu credem că poporul român să nu i se dea ocazionea de a se elibera și să nu fie în stare a întrebuința această ocazione.

Acum mai mult ca oricând avem speranță pentru eliberarea fraților noștri de peste Carpați, de o parte e Adunarea legislativă care s'a deprins în fapte mari cu votarea secularizării mănăstirilor; iar de cealaltă parte dacă Adunarea nu va voi, este poporul, sunt mișcămintele importante ce așteaptă orientul.

Încă o observațiune avem în cazul când Adunarea ar respinge proiectul. Guvernul României în frunte cu Domnitorul liberal cum este să nu mai aștepte nici o clipă, ci bazându-se pe popor proclamă votul universal, — la cerere ce va fi

constrâns atunci când legea electorală nu va reeși — și o adunare întrunită pe aceste baze va vota eliberarea, astfel va trece legea prin un plebiscit — cum i se pare și ziarului „Bucureștii" — și va fi definitiv desleagată, spre dauna și spre rușinea boierilor înaintea Europei, cari unii mult nu vor putea tocmi ce au strigat, căci atunci va fi — precum îi spune încă acum ~~ziarul~~ ziarul „Conservatorul": — pea târziu.

Iată cum va Adunarea legislativă a României să lucre în condițiuni la multe asemenea, și noi să putem salutăm curând cinci milioane de Români liberi cari astăzi varsă lacrămi de sânge lucrând la boier în clacă, pe când copiii lui plâng acasă ne având cine să-i grijească >>.

p. 101.

„Concordia" anul IV, Nr. 34-288, Duminică 26 Apr. 8 Mai 1864.

Ziarul comentează evenimentele din România în legătură cu legea rurală.

Boerii recurg la toate mijloacele pentru a convinge pe țărani să plece de pe moșiile lor.

„Noi ne credem datori să facem aceasta cunoscute tuturor autorităților administrative ca să nu lase a se amăgi inocența de către perfidie. Va fi mare responsabilitatea acelor prefecți și subprefecți cari vor tolera în cercurile lor administrative asemenea propagande".

p. 136

[Nu se poate ști precis dacă cele de mai sus sunt luate din ziarul „Românul" sau nu. Ed. D.].

„Concordia" anul IV, nr. 24-278. Duminică 22 Mart. 3 Aprilie 1864.

Principe străin.

«Văzând comedia cea mare ce jucară Grecii în timpul din urmă, ne vine în minte oarba încercare a unor „politicastri" din România, cari stau gata a strigă principelui luza: „ieonat'ai! avem mare nevoe de un principe străin!" și alte bazaconii. Sunt cari pentru Basarabia revendicată ar sui bucuroși un mare duce muscălesc pe tronul Românici, adică acești descendenți ai lui Esav pentru un blid de linte stau gata a-și eși din minte, periclitând dreptul și libertate. Alții pentru a scăpa România de suzeranitatea nominală a Turcului prin ajutorul Franței, ar închina voioși tronul lui Mihai și al lui Ștefan, unui membru din familia Napoleonizilor. Acești bărbați de stat, cari au bănt înțelepciunea politică cu cupa plină șoptesc în urechea celor ce le-ar observa că suzeranul de acum ar fi schimbat prin altul, cum că dinastia numită n'are rădăcină și căzând unchiul de pe tronul cel mai frumos din lume, ușor am scăpa când am vrea de principele străin și ne-am pomeni liberi, autonomi, precum scăpară Grecii de Oton. Vai de această scăpare!... Frații noștri de dincolo de Carpați se vor feri bine de o politică nemțeleaptă: fie-le pururea înaintea ochilor întâmplarea Elinilor. Celor cari cer principe străin, D-zeu să le ieste păcatele, căci ei un știu ce cer. Principi halosi (?) sunt de prisos în Europa, dar voi, fraților, n'aveți numai o patrie și aceea una de vânzare».

p. 93.

„Concordia" anul IV, nr. 25-273, joi 26 Mart. 7 Apr. 1864.

Legea rurală. Ziarul se bucură că Cuza la 16 Martie st. v. a prezentat deputaților legea rurală. După ce se redă textul mesajului, iată comentariile ziarului: „E destul atâta pentru a vedea intențiunile frumoase ale guvernului, ce se cuprind în întregul proect de lege. Sperăm că adunarea electivă a României, care a votat secularizarea mânăstirilor pământene, va face și acest act mare, după a cărui îndeplinire numai, se poate România numi liberă; atunci trunchiul națiunei, poporul devine liber, și — zicem și noi cu D-l Boliac: — „se va deschide o eră nouă României, poporul român se va număra între popoarele libere ale Europei, vocea lui va fi voce de om". Sperăm — zicem sperăm dar un mai muet — că adunarea va asculta graiul cel puternic al timpului, pentru ca să poată primi felicitările tuturor Românilor pe unde numai sunt, și a omenirei întregi".

p. 100.

Concordia, Nr. 56-519, anul VI, joi 14/26 Iulie 1866.
(Reproducere din Trompeta Carpaților).

Despre 2/14 Mai 1864.

« Încetați cu hulirea, cu calomnia contra lui 2/14 Mai. Dacă constituțiunea pe care ați făcut-o voi este bună, gândiți-vă că fără constituțiunea din 2/14 Mai ar fi fost cu neputință a se face această constituțiune! Încetați de a mai numi mișei pe cei ce au făcut pe 2/14 Mai, pentru că 2/14 Mai l-a făcut toată țara, pentru că în constituțiunea din 2/14 Mai este articolul în temeiul căruia s'a făcut această constituțiune de acum, care vă place vouă și care ziceți că este atât de bună. Și negreșit că în alte mâini acel articol ar fi scăpat țara de toate umilințele la care ați îngenunchiat-o voi! ».

p. 250

Concordia, Nr. 54-308, anul IV, Duminică 5/17 Iulie 1864.

România.

<<Noi revenim neîncetat şi vom reveni la starea politică a ţării ce ese să se inaugureze, poarta este pentru prima oară deschisă burgheziei; burghezia ce se compune din inteligenţă, profesori, oameni de litere, advocaţi, doctori, ingineri, architecţi, negustori de tot felul, patentari, clerici, sunt vrai cu osebire chemaţi a lua parte la viaţa publică, la viaţa constituţională.

Guvernul ese că o constituinte un popor tînăr şi prospera deodat cu conducerea chose întrânsa şi poterica să joce ca al ~~statele~~ dintâi rol în viaţa publică. Aceste clase ale inteligenţei, reprezentante naturale ale poporului, trebue să se convingă odată pentru totdeauna că acum este timpul lor, că dacă nu se vor arăta la înălţimea misiunei ce li se dă, se vor compromite pentru totdeauna. Aceste clase esite din popor, strălucite prin averi capetate prin muncă şi activitate, prin studiul ce împrodobesc mintea şi inima sunt datoare mai mult decât clasa cea străină a vechilor boeri să facă sacrificii. Dacă nobleţa obligă, inteligenţa trebue îndoit să obligă la datorie către patrie.----->>

p. 216.

Concordia, Nr. 69-323, anul IV, Joi 27 Aug. 8 Sept. 1864.

Articolul de fond.

Pesta 26 Aug. 7 Sept. 1864.

<<Guvernul Românieri a fiinţat prosul cel mare pentru deslegarea ţăranilor adică a poporului român de sub cătuşele feudalismului boeresc. Salutăm acest act de mare însemnătate ce dă un număr mai mare proprietate milionanelor de ţărani, ci va da totodată un spor mai mare agriculturei române care se află încă în stare foarte primitivă. Avem însă să observăm că dacă un popor face un jug de pământ după măsura voastră, apoi ţăranii români primesc prea puţină proprietate iar preţul de răscumpărare li se pare o sarcină grea, cu totul neproporţională pentru proprietatea ce primesc bietii ţărani. Poate şi că guvernul a voit să mai aline prin aceasta rănile ale înveşmentate ale boerilor cu puţină înmă românească. Cu toate că această împregiurare amestecă bucuria noastră cu amărăciune, salutăm totuşi patriotismul guvernului care poate din mai multe cauze, cu toată bunăvoinţa sa n'a putut face mai mult precum ştim să dorea şi voia să facă. În România statul posedă domenii vaste şi deosebite legea dă dreptul ţăranilor fără proprietate a cere pământ dela stat, e mulţă mulţumire şi respect pentru desdăunare pentru ţăranul român. D-zeu şi bratele lor devenite libere, li va da cu ajutorul bunului guvern mijlocele de a şi câştiga ei cu timpul proprietatea ceruţă spre a putea prospera materialmente.----->>

p. 277.

Concordia, Nr. 49-303, anul IV, Joi 18/30 Iunie 1864.

Probabil că vorele întru pe care-l aduce Concordia cheltuielilor din România, și noi ales articolul datat: Pesta 30 Mai, 11 Iunie 1864 (p. 173) în care e vorba de „turburile pe care a fost aver evenimentele din România cu ocasiunea pârților răsfirate", un a plăcut ofițialității austriace. Concordia s'a simțit obligată să se justifice. În acest număr publică următorul articol: Românii austriaci și lovitura de stat în România.

„În mai multe foi publice, și mai răspândit în jurnalul „Wanderer" (Sau în „Presse? Red.) din Viena citirăm mai dilele trecute o insinuare: că refugiații — sau lovitura de stat în România au făcut în Românii austriaci o impresie nefavorabilă instituțiilor fundamentale din întregul imperiului.

Noi cari cunoaștem poporul nostru, și spiritul lui, cunoaștem alipirea lui către patrie și Împărat, — cunoaștem nemărginita lui iubire către stră-lucita Casă Domnitoare Habsburgo-Lotaringică, dovedită în împrejurările cele mai critice și în timpii cei mai grei, — deși de altfel suntem dedați a vedea asemenea colonie repetându-se ostentațiile și spațiul spre a arăta, că reformele mai prospete din vecina Rom. vie — deși pentru giurstările de acolo pot fi liberale destul, — ne privire la noi, și starea noastră socială nu pot să aibă nici o însemnătate ori însurință morală, pentrucă fundamentul instituțiunilor indigene e și mai liberal... — [le aduc dovezile]... Dară Casă justiția noastră se ocupă cu afacerile sociale din România relative mai mult, decât în alte altor țări austriace, aceasta purcede de acolo, că oricare jurnal scrie pentru publicul acela în care-și află abonații și cititorii;

În fine: deca- românii nu se rușinează de naturalele simpatii ale afiniștății de sânge între dânșii, aceasta este cea mai rie de-vadă că aceste simpatii nu în afacere nimică cu politica...."

Concordia, nr. 44-298, anul IV, Duminică 31 Mai, 12 Iunie 1864.

Articolul de fond.

Pesta 30 Mai, 11 Iunie 1864.

« Rezultatul votului universal în România și solemnitatea prin care comitetul ad hoc, prin președintele său, mitropolitul țării depuse plebiscitul din 2 Mai în mâinile Domnitorului, precum și evenimentele acestei zile memorabile în cartea întâmplărilor Poporului Român, sunt descrise cu vii colori în toate jurnalele României. Pentru autenticitate necontestabilă, publicăm mai la vale toate actele și momentele mai însemnate asupra zilei amintite, după Monitorul oficial al Statului Român. Publicul nostru va ști prețui și admira entuziasmul cel patriotic al fraților noștri de cea parte de Carpați, luând parte din bucuria și din speranțele lor; ale căror realizare în viitor, având înrâurire și asupra părților răsfirate ne face a uni rugările noastre cu ale lor, la Atot puternicul, pentru prosperarea gemului român ».

p. 173.

Concordia, Nr. 35-289, anul IV, joi 30 Apr. 12 Mai 1864.

Sub'un articol de fond, datat, Pesta 29 Apr. 11 Mai 1864, se blamează votul de blam dat de «boeri» ministerului, atunci când i s'a prezentat legea rurală.

«Aşteptăm cu nerăbdare să vină şedinţa extraordinară din 2 Mai C. V. a Adunării legislative, şi dacă ea nu va primi legea electorală ce i se va aşterne, Domnitorul Românici va avea tot dreptul a o proclama cu propria autoritate, cu atât mai vârtos căci bazele ei nu sunt octroiate, sunt nişte legi primite acum de Adunare, şi sanctionate de Domnitor, precum e şi legea communală».

p. 137.

In Nr. 37-291, anul IV, joi 7/19 Mai 1864, pornindu-se de atitudinea Adunării fată de guvern, [illegible] că boerii n'au stiut să-şi mărginească odată macar egoismul cel sperat pururea din prea mare îngrijire de interesele materiale.... Aici nici o desvinovătire nu poate fi întemeiată, cuvintele guvernului, ce va fi comis poată în forma unui vot semnat fapta cea rusinoasă a camerei, lăcatul guvernului zice a fi că au publicat proiectul în Monitor, ce mai părat, boe! a publica un lucru public.... Noi am patimit şi pretindem neîncetat patriotism, abnegare, virtuti romane de la boerii tării române, dar nu am asteptat de aceste, am asteptat însă întelepciune ca să facă virtute din necesitate, precum au făcut boerii Ungariei, dar nici atâta. Ba din contra în 14 Mai după ce vrea voi a lua la desbatere vicî legea electorală majoritatea acestei camere, singura reactionară în Europa fată cu un guvern liberal - lucru prea rar în alte state - şi fată cu un Principe ce-şi întelege patria şi natiunea sa, se încearcă a se ~~face~~ opune decretului de ~~face~~ desfiintare, încât, fiesti se recere întrebuintarea puterii publice spre a mătura acest goz din cameră.... Noi suntem pentru guvernul Principelui Cuza pentrucă vedem ridicarea şi consolidarea României prin unirea fiilor ei ce i-au restituit gloria numelui roman. Am dorit ca lucrul să înainteze pe calea frătietăţii dar fiii ceri ai României n'au vrut să întindă mână frătească....».

p. 145.

In articolul de fond din Nr. 38-292, anul IV, Duminică 10/22 Mai 1864, datat Pesta 9/21 Mai 1864, se ia apărarea lui Cuza şi a guvernului lui, care, în urma loviturei de stat ~~albert~~ atacati de presa austriacă şi rusească. «... Noi adăugăm că Principele Cuza şi ministerul său de acum au lucrat de la patrie, de la natiunea română. D-zeu să-i ajute!».

p. 149.

Concordia, Nr. 39-293, anul IV, joi 14/26 Mai 1864.

Pesta 13/25 Mai 1864.

Se anță înaintea actului. „Clerul și poporul român cântă laude lui D-zeu, care le-a păstrat pe acest timp bucuriile creștinești a gusta bastile celi sfinte ale libertății, ale înfrățirei. Noi fratii lor, întrunim rugările noastre cu mulțămită, mărturisindu-le cu ei împreună le ce, implorându-i ajutorul și îndurare spre națiunea română .... bucuria e universală între toți fiii națiunei române. Să se închine dimpreună ființei, să se plece fiii bravilor, cari pe timpul partidor bisericești un se știură pregătiți cu cuviință pentru sărbătoarea posturilor naționale. Să se plece însă înaintea mărimei națiunale un ca serbi ci ca fii ai ei, îndeplinind actul penitenței, întorcându-se în sânul de unde au eșit și dela care i-au rupt pe un timp relele Mamonului. Națiunea română un voește perirea fiilor săi celor rătăciți, ci, potrivit învățăturei divine, ce să se întoarcă și să viețe întru frățiate. Națiunea română, în această sărbătoare strălucită, uită toate vechiturile neplăcute, amintește patimile strămoșii și chiamă în brațele sale pe toți fiii săi fără deosebire, ca un voiu să facă împărțire nici celor ce au eșpit, ce au împilat-o. Această sărbătoare trebue dar să fie un unicul ziua ce unire a libertății, ei tot odată ziua ce luminată a înfrățirii românilor. Astăzi sub împresiunea bucuriei universale un voiu să turburăm solemnitatea zilei prin întrebări Camerei boerești, care acum trebue să se convingă însăși, că dacă au putut aduna 17 mii ființe răsturnate prin întrigile ei și ar fi mai răsturnat încă pe atâția dacă în cartea îndelungei răbdări a națiunei române Plesul ei un ar fi scris „Ajunge! până aici și un mai departe!" — un va putea răsturna națiunea însăși, un va putea înfrânge voința ei, ei din contra i se va plea cu respect, i se va cuceri drept cuviință. Credem în sentimentul de dreptate al poporului român, că fiii lui cei bravi un vor avea causă de a se plânge pentru asupire. La înfrățirea să fie deplină, poporul român trebue să fie un numai drept ci și mărinimos; iar fiii săi cei bravi să fie uniți în suferința lor, dimpreună să se plece voinței naționale ca să fie împreună în trup și în suflet. Și dacă întâmple vre rezistență asemuită din parte-le, țărâne pe la porțile străinilor și încercări păcătoase spre a compromite actul cel mare de înfrățire, — atunci toate furiile infernului să se ridice în contra fiilor celor bastarzi, atunci națiunea ar să fie răzbunată în privința lor. Providența divină să apere Românul de acest rău! și pe boerii ei de atâta rușine! ---- >?.

p. 153.

În acest număr din Concordia mai este un articol intitulat: România decide de soarta sa.

„..... Zilele 10-14 mai st. n. înalțate mențe pentru vecie, sunt zilele, în care se va condamna pentru mai multe decenii, sau se va consolida poporul și naționalitatea română dincolo de Carpați.

voi îl credem cagul acesta din urmă, suntem convinși că va reeși, căci poporul are voia liberă de a vota, și când i se dă libertatea a alege între moarte și viață, cine să nu aleagă viața? — și ce zicem acum despre boerii din România, cari cugetă că prin intrigile lor mai pot încă pelerugi era regimului feudale ale poporului român de peste carpați? Acei boeri, acea aristocrație între ai cării membri umblă de la alte aristocrații europene niște nume ce au buciumul de la patrie, între aristocrația României nu vedem Tudorești, Bozești ș.a. ca în este aristocrații de meritul de bani, creată de influența străinilor, susținută de aceasta pe ghinurile și în mersul poporului român, o aristocrație cocotă precum aderează numele lor, și între care puține familii sunt de origine română și cu sentimente naționale. Acești boeri români vor merge cu poporul, și numai cocoții vor rămânea cu buzele umflate. ——— In a doua jumătate a lunei lui August, va fi întrunit corpul reprezentativ al României pe baza noului legi electorale, a celei care i va da votare și legea rurală, ca va fi competința a o despre legea rurală în România, ni se va împlini dorința <u>esperă</u> de atâte ori, de a vedea legea electorală înaintea legei rurale, ca astfel la deslegarea acestei din urmă să fie de față nu numai boerii ci și cealaltă parte interesată, adică țăranii.

Și care am fost totdeauna pentru votul universal, ne aflăm acum cuvinte destule pentru a exprima bucuria noastră. Pentru Domnul și poporul României un împletim cununi de laudă, căci faptele lor mărețe întrec orice laude. Fericităm țara, care a ajuns timpuri atât de fericite pentru ea, ne fericităm pe noi însine văzând consolidarea <u>naționalității noastre</u>. ——>>.

p. 153-154.

Concordia, nr. 43-297, anul IV, joi 28 Mai, 9 Iunie 1864.

Se reproduce un articol intitulat „Lovitura de stat" în România, din ziarul Ost und West din 1 Iunie.

Dreptatea e de partea lui Cuza și a guvernului.

«Cum că camera s'a disolvat, aceasta a fost o urmare naturală neîncunjurabilă în astfel de împrejurări. Dacă un precedent poate face pretenția de a conta pe convoirea acelora, cari au apărut cauza poporului sub semnul libertății, atunci principele Cuza este acela, prin direcțiunea ce a luat față cu boerimea. Aceasta este o faptă pentru libertate; ca atare noi o salutăm cu bucurie și în numele bunului drept al poporului facem protest în contra schimosiarei acestei măsuri prin jurnale, cari din ignoranța relațiunilor vorbesc în cazul acesta despre o „lovitură de stat" și cari nu știu a face deosebire între aceasta și între ceea a lui Napoleon III, căci acesta avea de scop absolutismul dinastic pe când principele Cuza țintește la o reformă liberală pe baze naționale ...».

p. 170.

L. Bolintineanu = Vota lui Ungo Vodă.

1866. retrouvée

D. Bolintineanu = Viața lui Auzu-

Vodă

1864

D. Bolintineanu = Viața lui Cuza-Vodă (Alexandru Ioan I) și călătoria la Constantinopole, Iași.

«... Erau două chestii importante: una de mențiune pe tron, cealaltă de reforme, amândouă străns legate împreună. A lua armele din mâna opoziției era un mijloc a proclama principiul: împroprietărirea țăranilor, întinderea legei electorale. Dar convenția din Paris, după ce proclamă principiile de dreptul poporului și găsește că este trebuință a se îmbunătăți soarta poporului rural, după ce rupe o castă privilegiată prin legea electorală chiamă să facă legi asupra acestor reforme, care fățiș privilegiile unei caste chiar pe ruinele acelei caste. Împroprietărirea țăranilor și întinderea votului electoral, nu se puteau face prin Cameră. Privilegiul trecând de la cincizeci de familii de boeri la cătră cete de proprietari mari și mici, natia schimbase numai stăpânii, ciocoii vechi luară locul celor vechi, nimic pentru suveranitatea poporului, nimic pentru ridicarea raielor lor. Această stare de lucruri care păstra o oblăduire apăsătoare, care arunca interesele de conservare ale tronului, care nu permitea nici unui inițiator a sta pe băncile camerei, dacă nu era din casta cea nouă, fiind o pedică chiar la dezvoltarea generală a nației, răsări întâiu în spiritu ideea unei lovituri de Stat, această idee se răspândi în preajma tronului. Această se concepu în momentul retragerii de la minister a ministerului Ioan Ghica. Nu trecuse mult timp de la Bucuresci. Domnul Cuza reveni de la Moldova. Era locuit în Epinoșia de la Bujăn. Acolo, seara, se puse la cătră, reprezentând în colori funebre și cu un talent rar dificultățile situației, și anunță în viitor o lovitură de Stat. Era vorba de a aduce divanul ad-hoc. D. Cogălniceanu fusese avizat d'a împlini această idee. În fața cu interesele principiilor liberale, pentru cari rumguna această idee, la naștarea ei se rumpă două ministere liberale. Mult timp luptele politice vor mână cursul lor, fără a se face nimic pentru realizarea acestei idei».

p. 47-48.

D. Bolintineanu = Viața - - -

«... Boierii și liberalii pătură de multe ori la putere, dar fiecare pentru puțin timp. Atunci se introduse sistemul de basculă, sistem nefericit care se cuomă totdeauna cu paralizarea administrației. Domnul voia a-și crea o partidă a sa, și-și alegea rău oamenii; alegea oameni de facții fără principii, nu de partide. Miniștrii liberali primiră de la cameră să facă îndată unirea și să roage pe Domn în termin de șase zile a prezenta un proect de lege rurală. În urma acestui vot de ~~[illegible]~~ neîncredere... ministerul liberal se retrage și boerii îi iau locul. Domnul era supărat pe ministerul Golescu pentru demisie. El voia un conflict între minister și cameră, care conflict ar fi putut aduce ocazia unui apel către nație. O lavire de Stat nu se putea atunci face de cât cu un minister popocan, căci boerii erau urâți de țară din cauza simpatiei lor pentru armatele străine și pentru starea de umilință în care, în domnia lor aduseră țara...».

p. 54-55.

D. Bolintineanu · Viața - - -

<< Cu câteva zile înaintea lui dorită blam, Domnul Cuza se gândi a face lovirea de stat cu partida liberală. Un act care desrobea cinci milioane de țărani, care da egalitatea drepturilor politice, executat de o partidă liberală, era o garanție contra celorlalte articole din statut în cântul guvernului personal. Domnul înțelese aceasta; dar era dominat de o camarilă care nu'i lovise de stat un vedea ce putea fericirea țării, ci numai interese personale și mărirea ei din bunurile statului. Partidul liberal condus de Ioan Brătianu, singurul partid în mâna căruia rămăsese stindardul din 1848...., nu era departe de a face o lovire de stat care, pentru ei, era o revoluție de sus în interesul libertății..... Știci fuse după noi cea mai mare rătăcire a lui Cuza, căci nu se adresă pentru facerea lovirei de stat la liberali, ci la oamenii mei buni vechi. Doi liberali eram în guvern, Orleanu și eu, și a doua zi fuserăm siliți a ne retrage, ca și un vestejim principiile noastre de libertate în acest hăn, în care peri Domnul Cuza, părăsit și trădat de cei ce îl împinseră la despotism --- >>.

p. 58-59 -

D. Bolintineanu = Viața ...

Cuza a trimis la țarul Rusiei pe vărul său, Docan, și pe alți doi. Lumea îl acuză de instrument al Rusiei.

« In toate acestea nu era nimic. Domnul Cuza urma vederile sale de unire, apoi de o lavire de stat care aducea cu dânsa guvernul personal și două mari reforme: desființarea clăcei dupe poporul rural și egalitatea drepturilor politice ».

p. 71.

D. Bolintineanu = Viața - - -

„ Peste toate acestu proiecte de legi, se anunță comunicația o interpelare un proiect de lege privată luată de D. Cogălniceanu. Acest proiect fusese consultat în consiliul de miniștri de D. Lascăr. Cogălniceanu, supărat, îl dete ca să facă observațiile ce va voi prezentul. După câteva zile îmă proiectul Cogălniceanu se dete la adunare astfel cum era elaborat de d-sa. Prin acest proiect de lege Domnul voia să fie camera și toată opoziția în stare de a refuza dezbrobirea clăcei de țăran, ca să o poată face fără cameră; el era sigur că adunarea va respinge proiectul. Fără a ajunge la cel din urmă pas al distrucției convenției, se făcură toate încercări pentru lovirea ei de stat .... Toate hârtiile pentru lovirea de stat erau făcute, deși miniștrii nu le cunoșteau încă; tot se făcuse de camarilă și prin știrea ultimului ministru, deși acesta era rehotărât. D. Cogălniceanu înaintea întreprinderei nu avea tot focul zacm care i se credea, nu că nu era destul de inițiat de Domn în secretul ce era chemat să pornească a face la altarul nouei divinități. În acea zi se dete un prânz la palat unde se invitară miniștri și o parte din deputați de votarea Domnului și alți rehotărâți. Toți invitații se vedeau și advocați ai noștri. Prânzul fu splendid, dar un aer de tristețe plana pe fruntile celor invitați în lovirea ce era să se facă în acea noapte. Domnul nouei părea gânditor.... La mijlocul nopții Domnul se retrase în camera unde petrecea ziua. Acolo chemă miniștrii și țiu consiliu. Înainte de a ajunge în camera de consiliu, se văzură mai mulți oameni ai curței și chiar particulari inițiați în lovirea ce era a se da, vegliind cu neîncredere prin săli. Între care era și D. Tell, prefectul de poliție, comandantul suprem militar, prefecții și subprefecții din județele vecine. Comandanții de oștire, — toată puterea era pe picioare. — Cai de poștă, trăsurile pentru zaiaci de persoane erau preparate, la poștile lor. Ele nu se așteptă decât ordinul. Miniștrii ședură. Domnul puse chestia desființării convenției în mâele din părțile ei proti lovire de stat. O mulțime de persoane erau scrise pe o listă, boerii și însuși liberalii frații noștri de exil erau arăi. Și tehnician să fie aduși mâi la Arnota, alții la alte mănăstiri. Se făcea excepție de A-G. Golescu Arbul care, pentru

cuvinte de amicie cu Domnul altădată, se trimetea la Goleşti lângă mamă-sa. Sîrenţia fuse foarte rie între miniştri. Majoritatea aruncă această idee şi făcu să înţeleagă că-şi va da demisia; patru miniştri se declarară contra, trei pentru. Cogălniceanu şi Stege vorbiră cu multă hotărâre contra. Cu alte argumente, aceştia susţinură ca cei dintâi. Primul ministru, între cuvinte foarte măsurate a încercat moderaţia şi blândeţea. După mai multe discuţii, Domnul se opri cu majoritatea. Pretextul ce se luă mai principal fu că toţi acele persoane cată să fie destituite deja şi să fi părăsit locuinţele lor. Astfel fuse pretextul cel puţin care se comunică agenţilor de serviciu ce stau în păzire şi aşteaptă ordinul de arestare ca şi celor ce au să înhaţe pe un acuzat. Se licenţiază îndată cei, trăsuri. Baligot şi Kreazul erau contrari mei asemenea lovituri de stat. Şi făceau propagandă chiar miniştrilor contrară. Cei alţi cari aparţin Curţe erau pentru arestarea deputaţilor din opoziţie - - - Domnul nu ţine mult la opinia sa de arestare şi de parlamare a unei lovituri de stat. Ceilă îndată ce văzu majoritatea miniştrilor contrară; chemă pe prefectul poliţiei, pe Libreht (sic), pe Florescu, îi consultă pe rând înaintea miniştrilor despre ceea ce credeau în privinţa arestării opozanţilor. Consultarea în secret ce ţinu mai multe ceasuri. Consultaţi dăn cei mai renumiţi, Costache Boerescu, cari fusese invitaţi la masa domnească, după via contrară a câtorva amici ai Domnului, mă făcean să cred că cei patru miniştri jucau rola lui Ţezar. Toate actele pentru lovitura de stat ~~fu~~ încredinţate lui Libron se credură şi se desfăşurară. Nu se vorbi în public despre această scenă ce voiau de la palat. Cu toate aceste unii din capii opoziţiei ştiau ceva, puţin un spion al lui Cuza lângă ei şi care era spion al lor lângă Cuza --- Domnul are întrevederi cu unii din membrii majorităţei camerei ce a format ministerul nu vrea. Rămâne încă ministerul Cogălniceanu sub un vot de blam. Domnul vine cu hotărâre la a lovi de stat. De afară nu avea nimic a se teme --->>.

p. 84-87.

D. Bolintineanu = Viața ---

«Guvernul după 2 Mai abuză de mulțime. Care fu soarta lui? Acea mulțime în 11 Februar află răzbunarea sa, pentru că acel guvern o silise să aibă a altă voință».

p. 93.

D. Bolintineanu = Viața ---

<< Se votă legea rurală de consiliul de stat cu condiție a se pune mai târziu în lucrare. Ministrul Cogălniceanu era de părere a se executa îndată. Scrise depeșe pe la prefecți, dacă răspund de liniște în nerăbdarea poporației rurale. Din toate părțile vin răspunsuri că este nevoe a se executa îndată această mare lege. Cogălniceanu voia să o execute pe cât va fi la minister.... Sara este masă mare la palatul de la Cotroceni. Oștirea bucuroasă dănțuește la stirea ce a luat că părinții ei însuși sunt liberi, sunt cetățeni, că lanțurile lor sunt fărâmate. Această bucurie se întinse peste toată nația. La cea dintâi și cea mai mare libertate ce se dase și pe care țăranii eran să o simță îndată. Aceasta fuse cea mai frumoasă zi din viața Domnului Cuza, din viața nației române chiar.... >>.

Camarila mulțea în vederea alegerilor. Tot camarila strică relațiile între Cuza și Cogălniceanu.

p. 100-101.

<< 2 Main făcut spre a ajunge la mai întinse libertăți era deturnat de la ținta sa. Guvernul era absolut. În putere nu se mai căuta decât satisfacerea patimilor celor ce guvernau, câteva măsuri mari ce se luară în urmă, fuseră inspirate mai mult ca mijloace de-a anunți opoziția. Voința Suveranului era singura lege; împărtășită cu amicii săi... ... Tot tindea a se centraliza într'un om, privit ca proprietar al țărei... >>. Domnul voi să îndrepte nemulțumirile prin schimbare de minister. p. 104.

D. Bolintineanu – Viața – —

«Presa franceză din opoziție începe a blama lovirea de stat de la 2 Mai. Ea crezu că era acelaș lucru ca lovirea de stat de la Decembrie a Imperatorului Franciei și cum nu putea lovi în acesta direct, lovia indirect, lovind în Domnul Cuza și 2 Mai. Lovirea de stat din București era privită ca aceea a lui Fostin I. Se hotărâse în timpul acela fonduri de presă și presa străină nu apăra guvernul, și agintele de la Paris scria că n'a primit fonduri pentru aceasta».

p. 112.

D. Bolintineanu = Viața - - -

Detronarea.

«Ce mult timp nu văzusem pe Domn. Calea sa cea nouă politică nu-mi convenea nici de cum. Domnul uitase că țelul, pentru care se făcuse 2 Mai nu era a lua puterea din mâinile unei clase privilegiate și a o da unui om, ci a o da tuturor. Un om singur o luase, un om singur se constituise nației. Deci era drept ca acest om singur să rămâe singur; rămase singur, izolat de clasa privilegiată desmoștenită, izolat de nație, a cărei suveranitate fusese răpită de un om. Domnul rămase în nație atât de izolat, încât toți știa ce îl aștepta, și toți păstrau tăcerea. Nimeni din oamenii cari puteau a fi crezuți de dânsul, nu voiră a-i spune, a-l consilia, a-l încuraja. Domnul era dar căzut, fără conspirația ce izbucni; căzut, căci nu mai avea nația cu dânsul. Această nație nu îl scapă, dar nici nu îl lovește. Faptele cele mari ale Domnului îl apăr încă. Partidele mai pasionate lovesc, nația tace». Unul din favoriții lui Cuza pentru care acesta a făcut sacrificii, a discutat cu Bolintineanu despre ~~[illegible]~~ răsturnare chiar în dimineața zilei evenimentului fatal. Garda palatului era câștigată. Într'o anticameră e arestat un amic al Domnului. Soldații forțează ușa dormitorului lui Cuza. Acesta ~~[illegible]~~ ese înaintea conspiratorilor cu revolverele în mână. Nu trage. I se cere să semneze decretul de abdicare și îl semnează. Îmbrăcat civil, Cuza e dus la arest. Poporul a rămas nepăsător. «Omul care liberase cinci milioane de țărani de clacă, care luase de la o clasă drepturile politice și le dase la toți Românii, era prizonierul acestui popor pe care-l liberase de bicinul ciocoiului!».

p. 119-121.

I. Bolintineanu = Nota - - -

Răsturnarea lui Cuza

<< Zgomotul ce ecoiesa României de la Austria, căuta a ingriji oarecum opoziția. Ion Brătianu care balanța încă între liniște și răsturnare dorea, ne la București și se declară pentru răsturnare, că idee de a garanta neatârnarea țării, un principe străin scăpa țara. Fracțiile opoziției se unesc. Opoziția se mărește. Domnul se izolează. Furtuna misteriosa plană asupra palatului. Camera își trăia timpul cu blamul luptei de la 3 August. Guvernul tăcea. Conspirația câștiga mai mulți moldoveni cunoscuți. Ion Ghica intră în conspirație și atrase după el mai mulți oameni de însemnătate din Moldova și din Valahia. Partida liberală se unește cu ceilalți. Interesele cele mari ale nației amenințate de a se cădea Austriei, pierderea libertăților, risipa finanțelor ce se înființa, sângele vărsat la 3 August, toate acestea contribuiră spre a face națiia indiferentă la soarta Domnului. Domnul Cuza fusese pierdut unu în inimile călcătorei lucrului, ci mai mainte: în dată ce sistemul absolut și toate relele care purcesă din el, fărâme pe națiă în diferență. Nu mai trebuia decât două lucruri: nepăsarea Domnului și adormirea ministerului. Toată lumea știa că se urzește o răsturnare. La palat un credea nimeni. Ministrii nu credeau nemicile. Domnul era aerguțat și pierdusă energia. << Puțini mi-l trădară. ---- Nu vom face istoricul conspirației ---- Știam că o să fie o răsturnare în curând. Se zicea la 1 Ianuarie ---- Se amână. Complotul păsea în secret, zadarnic de fulgerătoare. D. M. Cluza, anunțând asupra tronului bombe fulgerătoare. Jurnalii publicați atunci n'au amintit mai în toate nopțile prin cafenele și pe stradele, placarde sfâșietoare se lipeau pe muri palatului amenințând că palatul statului se va da curând cu chirie. Toți acestea nu deșteptau încă pe Domnu nici pe miniștri. Era nepăsare din partea ministerului? Era dispreț din partea fericitilor înșelători ai poporului de la 3 August, dispreț pentru acești turme de sclavi înviși? Era complicitate în revoluție? Era amorțire? Nu știm. Știm numai că nu se poate prinde un Domnu în palatul său, de particulari, când guvernul este hasnic>>

p. 116-119.

D. Bolintineanu = Viața - - -

«2 Mai a fost mare schimbare. Pentru acesta are partizani și adversari. Credem că este locul aici să aruncăm câteva vorbe acelora cari combat încă acea epocă de egalitate de drepturi, ce au avut prin dânșii, chiar în camere, când în timpul regulamentului și sub constituție era deosebiri de drepturi politice, făcându-se eco ale vechilor lor tirani, fără o cruță din principiile de la 2 Mai. Românul a restabilit bine lucrul acesta. 2 Mai și 3 Mai. 2 Mai era libertatea țăranilor, egalitatea drepturilor politice; 3 Mai era despotismul, camarila, favorul, nisipa averei statului, arbitrariul, cumulul funcțiilor. Fără acele principii ce le blamez, acești oameni nu ar fi intrat în camere ca deputați și senatori, n'ar fi fost nici alegători, n'ar fi fost priviți astăzi de stăpânirii lor; și ca să poată dobândi drepturile ce le au dat lor 2 Mai, ar fi fost nevoiți, precum s'a văzut, să își creeze averi nemiloase, cu alte vorbe să se apăra în camere drepturile proprietei, libertatea, dreptatea, morala, prin mijloace imorale, prin arte nemișelnice. Până la 2 Mai numai cei cu venituri de patru mii galbeni, cu capitale de șase mii galbeni și mai mari proprietari erau cetățeni, aveau dreptul a se bucura de drepturile patriei lor. Ceilalți toți erau desmoșteniți, erau proprietatea celor alți. Până-Cuza a zdrobit o castă. Egalitatea drepturilor politice era pusă .... până la 1861 sub scutul tuturor garanție ...».

p. 153-154.

I. Bălcescu = Viața

<< Profitați .. a zice domnului că ar fi prudent a se schimba un alt ministru ca să execute actul de la 2 Mai, oameni cari nu l-au făcut, că aceasta va da putere actului și tronului, va da garanții nației pentru principiile mari din acel act și speranță că cele ce în acel act zamân prin natura lor a guvernu personal și desființ principiile de egalitatea drepturilor politice și libertatea țăranilor, vor înceta îndată cu retragerea unui alt ministru, pe când cu miștrii ce au făcut pe 2 Mai, este de așteptat a se uni și mâni unele cu altele strâns de o coroare atât de puternică. Domnul până să că gustă aceste idei. Îmi zise să vorbesc cu Ion Ghica, Brătianu și cu Rosetti. Am vorbit cu unii, căci mai voiam altă dată și am rămas cu vorba. După mine aici fusese o mare eroare. Tronul ar fi repetat acă domnul ar fi schimbat ministerul și ar fi lăsat actia, chiar cu concesii în favorul libertății, în mâna acelora a căror actie deja cercula în toate fibrele nației prin puternicul prestigiu al libertății. Domnul Cuza ar fi făcut aceasta, dar din nefericire făcea mare caz de cercurile camarilei... >>

p. 168-169.

Ziarul „Familia"

1866

Restaurarea lui Cuza.

Familia, 5/17 martie 1866. Anul II. Nr. 7.

La Budapesta, Cuza a locuit la hotelul „La regina Anglici".
Era însoțit de D-na Elena, de cei doi copii adoptați, de colonelul aghiotant Pisocki, de doi servitori și de două servitoare. Din Budapesta a plecat la Viena

p. 84.

Familia din 5/17 apr. 1866. Anul II. Nr. 10.

Răsturnarea lui Cuza.

La 23 Febr. 1866, deputatul Iosif Hodoș, a rostit în dieta din Pesta un discurs, apărând integritatea și independența Transilvaniei.

Entuziasmați, mai mulți cetățeni din Craiova — nu ni se dau numele — îi adresează la 29 Martie 1866 o felicitare.

« N'a rămas un suflet adevărat roman, pe care să nu-l atingă. Prin o minunată coincidență, el [discursul] fu aruncat în fața inamicilor naționalității române chiar în aceeași, în care dincoace mai mulți bravi Bruti, Casii și Catoni scuturară jugul sclaviei care, nutrit de boarea Nordului era să amorțească, să strivească, și să stângă cu desăvârșire simțul de libertate, simțul de tot ce este sublim, moral și nobil... ».

p. 119.

~~[illegible]~~

Familia. Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni. Pesta 25 apr. (7 maiu) 1866. II cursu anualu. Nr. 12.

Răsturnarea lui Cuza.

Deși fusese candidat la tronul Munteniei din partea partidului liberal, în interesul unirii a renunțat în favorea lui Cuza, alesul Moldovii.

« El cunoscu de timpuriu că Cuza nu va putea împlini așteptările și dorințele Românilor, dar în interesul patriei l-a susținut, până când înspăimântându-se de starea deplorabilă a țării, în care devenise prin neîngrijirea domnitorului, își pierdu pacienția, și decisiv s'a resolvat pentru răsturnarea lui Cuza, planul de detronare se puse în lucrare, și acum știm cu ce resultat măreț l-a și executat prin faptul dela 23 februariu a.c. ». p. 134.

Articolul e intitulat: „Nicolau Golescu".

Memoires du prince Nicolae Soutzo

Restaurarea lui Cuza

Giornale Veneziano = Memorie

Storiche

Memoires du prince Nicolae Soutzo

Răsturnarea lui Cuza

Mémoires du prince Nicolas Soutzo Grand-Logothète de Moldavie
1798-1871. Publiés par Lamaïoti Rizos. Vienne 1899.

Résumé sur Cuza.

LXXIV

La situation depuis le 11 février 1866.

1866.

« La désaffection dont le prince Couza était devenu l'objet prenait de jour en jour plus d'extension et s'infiltrait dans tous les esprits sans distinction de partis et d'opinions politiques. L'exercice septennal d'un pouvoir, qui avait fini par devenir dictatorial, joint au caractère hautain qui est le défaut habituel des parvenus, avait inspiré au prince Couza un sentiment de mépris pour tout le monde. Se sentant l'objet de l'animadversion de toute la société, il s'était retranché dans un isolement absolu, tandis que d'un autre côté ceux qui auraient désiré le voir ou lui faire entendre un conseil ou un avis s'en abstenaient, de peur d'être convaincus devant l'opinion générale. C'est qu'aucun des partis qui aspiraient à diriger le gouvernement à sa guise n'avait lieu d'être satisfait: les conservateurs, froissés par le mode qui avait présidé, à l'application de la loi rurale sous les auspices de ceux qui n'avaient en vue que la ruine des propriétaires, lui étaient ouvertement hostiles; les ultra-libéraux, voyant que le coup d'état avait contrecarré leurs conspirations incessantes, ne cessaient de fomenter une conspiration tendant à un renversement radical et se sont trouvés d'accord en cela avec leurs adversaires politiques; la partie du public qui pense — car je ne parle point du peuple proprement dit, qui n'a pas d'opinion — ne trouvait, après un règne de sept ans, aucun motif d'être satisfait de l'état des choses. Les institutions libérales, obtenues aux prix d'immenses sacrifices, loin de faire prospérer le pays, l'avaient plongé dans la détresse. Ces institutions, appliquées inopportunément, sans préparation, sans prévoyance, n'avaient fait que compliquer les affaires les plus simples et inspirer des doutes sur leur utilité et leur efficacité; aucune amélioration matérielle qui eût pu compenser en partie du moins les charges dont on était accablé, des dépenses gratuites et inréfléchies qui augmentaient chaque année, un déficit croissant, un discrédit de plus en plus compressif, qui à l'intérieur avait fait disparaître le numéraire et élevé considérablement le taux des intérêts et à l'extérieur avait tari la source des emprunts et rendu impossible toute entreprise importante, toute ingérence des capitaux étrangers: tel était l'état des choses dont tout le monde ressentait les effets délétères et qui pesait sur toutes les classes, par la diminution de la production, la gêne générale et la stagnation du commerce.

Il était tout naturel qu'à ces éléments d'animosité vinssent se joindre les espérances toujours en éveil des nombreux compétiteurs à la principauté et les désirs d'une coterie qui avait rêvé la réparation des principautés, poussée en partie par l'état d'abandon auquel la Moldavie avait été condamnée, mais en partie par des vues intéressées, voilées sous le masque de l'intérêt public.

Les choses étant arrivées à ce point, il ne fallait qu'un coup de main pour opérer le renversement de Couza. Il n'était pas sans voir clair dans sa position; mais habitué à envisager tout ce qui se tramait autour de lui avec une indifférence dédaigneuse et comptant sur l'armée qui, en général, lui était dévouée, il se croyait inébranlable et méprisait tout avis qui eût pu lui dessiller les yeux. C'est ainsi que, malgré les avertissements réitérés qui ne lui faisaient pas défaut, malgré le peu de retenue de ceux qui conspiraient sa déchéance, il ne voulut en tenir aucun compte, ni s'abriter derrière les précautions les plus usuelles. Le coup de main du 11/23 février 1866 se fit donc

sans avoir rencontré le moindre obstacle. Les officiers préposés à la garde du palais, ayant été affiliés à la conspiration, forcèrent le prince à abdiquer et l'enlevèrent pour le séquestrer dans une maison particulière; le reste de la garnison, qui eût pu s'opposer à cet acte inattendu, avait été tenu à l'écart et dans l'ignorance de l'événement jusqu'à la réunion de l'assemblée et la proclamation de la lieutenance, qui suivirent immédiatement l'enlèvement de Cowza. Dans l'intervalle, on ne manqua pas d'ameuter un ou deux milliers de ces individus qui se prêtent à toutes les manifestations et qui reçoivent toujours le mot d'ordre du parti de l'action. Cette populace parcourut les rues, en poussant des cris de triomphe et en vociférant contre le prince déchu et ses acolytes.

La partie de la garnison qui n'avait pas pris part au mouvement, soumise de prêter serment à la lieutenance, répondit par un refus, en alléguant qu'elle ne se croyait pas relevée du serment prêté au prince Cowza avant qu'une autorité légalement constituée ne vînt sanctionner le fait accompli. Grand nombre d'officiers furent arrêtés et bien d'autres donnèrent leur démission, en désapprouvant ouvertement l'action de ceux qui, au mépris de leur serment et des devoirs de la discipline, avaient porté une rude atteinte à l'honneur du corps entier. Ce sentiment ne fit que s'accroître par la suite, jusqu'à inspirer des remords à ceux-mêmes qui en étaient l'objet et à produire un relâchement sérieux dans la discipline et l'esprit de corps de l'armée. Cependant, les journaux du parti extrême ne manquèrent point, pour faire diversion au sentiment qui prédominait, de déifier les héros du 11 février et d'exalter leur acte de patriotisme.

Le prince Charles fit plus tard tout ce qu'il put pour les réhabiliter aux yeux de leurs camarades, en plaçant au ministère de la guerre un des principaux auteurs de la conspiration, le colonel Haralambe; mais cela ne fit qu'exaspérer davantage la plupart des officiers. Une anecdote curieuse, que je vais citer en anticipant sur les faits, prouvera suffisamment l'esprit qui dominait parmi eux. Le capitaine Au. Sherghel, ayant été invité par le ministre Haralambe à venir prêter serment au nom du prince Charles, répondit qu'il était prêt à se rendre à l'invitation, mais que, pour l'acquit de sa conscience, il désirait savoir auparavant si, dans le cas où la conduite du prince ne serait pas conforme à ses vues, il lui était permis, sans se compromettre, de le suprendre et de le forcer à abdiquer en le menaçant d'un revolver.

Il n'y avait plus de transaction possible. Il fallait ou se résigner à avoir une armée démoralisée, relâchée dans sa discipline, animée de passions qui excluent l'esprit de corps, ou sacrifier dans l'intérêt de la sécurité publique les héros du 11 février. Nous parlerons en sa place de ce qui s'ensuivit.

La révolution accomplie, les tribuns et les journalistes ne cessèrent d'en faire honneur à la nation — et il faut bien le répéter, je n'entends parler que des gens qui pensent ou qui ont des opinions politiques — a dû accueillir en général la révolution opérée avec cette satisfaction qu'on éprouve par tout revirement qui montre en perspective l'amélioration d'un état de choses dont chacun ressentait le fardeau; je ne compte ni le petit nombre de partisans dévoués au prince déchu, ni le nombre d'indifférents blasés sur les changements qui ont amené à leur suite aucun résultat satisfaisant. Mais le fait est que ni la nation et encore moins le peuple souverain ne pourraient se flatter d'avoir mérité l'hommage qu'on voulait bien leur rendre

Les démagogues ont contracté l'habitude de se repaître —— La nation n'a donc été pour rien dans le renversement du Conseil. Le peuple voit passer les événements avec la plus complète indifférence et n'a pas d'opinion ; tout en se bornant dans le cercle étroit de ses intérêts individuels, il n'élève pas ses aspirations, lors même que ces intérêts sont lésés, jusqu'à se faire une opinion sur la marche des affaires et la conduite des gouvernants. S'il souffre, il l'attribue avec résignation à son sort et ne prend part à une manifestation politique que s'il y est poussé, soit par le gouvernement, soit par un parti d'action ».

Depuis le vote plébiscitaire de 1864, a-t-il compté de Flandre à ses principes ? Certainement aucun.

« Mais cela n'empêche pas d'avouer à ceux qui ne se payent pas de mots, et à moi tout le premier, que les personnes qui en réalité ont mené le gouvernail des affaires pendant la crise périlleuse que le pays a eu à traverser ont agi avec prudence et habileté et ont fini par remporter un succès, qui a éveillé les espérances de tous les hommes pénétrés des véritables intérêts du pays. En rattachant étroitement l'élection d'un prince étranger à l'union des puissances, les promoteurs de ces aspirations avaient prévu depuis dix ans que l'union dégagée de la condition du prince étranger ne pourrait amener aucun résultat sérieux, ni assurer la stabilité, qui était la première condition d'un avenir réparateur, progressif et prospère. J'avais soutenu dans le temps, comme on l'a vu dans les pages précédentes se rapportant à l'année 1855 ou 1856, la connexité inséparable de ces deux principes, jusqu'à faire soupçonner ma bonne foi. Les faits sont venus justifier ma manière de voir. Le salut du pays et l'espoir d'un meilleur avenir étaient basés principalement sur l'avènement d'un prince étranger, qui était censé réunir en lui toutes les qualités d'un bon administrateur, écarter des passions qui divisent la société, couvrant les partis hostiles par son impartialité et sa droiture et faisant disparaître les compétitions au trône, source continuelle d'intrigues et d'agitations..... ».

p. 417-422.

Général Vaisseau = Menon

Détruire

G-ral Văcărescu: Memorii, în Conv. Lit. pe. 1915.

Răsturnarea lui Cuza.

Cuza, profan în cele militare, «a urmat usul sau mai bine zis abusul ce se săvârșea înainte, mai ales în Moldova, de a se distribui cu dărnicie până din cele mai înalte grade militare la persoane cu desăvârșire de meseria ostășească ....». Le citează cazul lui Liebrecht.

«Asemenea procedeuri rănean adânc sânțul de dreptate și demnitate al armatei și de aceea se poate zice că înrâurirea lui Vodă Cuza asupra armatei a fost nefastă, sdruncinând disciplina, dărâmând tăria jurământului de credință către Domn și determinând la răsturnarea lui punți o conjurațiune militară».

Nota 1 p. 549.

P. val Văcărescu = Memorii în Conv. Lit. pe 1916.

Căderea lui Cuza.

Copiii naturali ai lui Cuza erau plimbați pe stradă în trăsură domnească «întocmai ca niște prinți cu drept de moștenire». Asta supara lumea. «Astfel, prin chiar sfidarea ce păreau a arunca publicului acei ce voiau a-l face a se obiciunui [pe Cuza] cu asemenea năzuințe de transformațiune dinastică, grăbiră hotărârile de revoltă, de conspirațiuni și conjurațiuni, ce isbucniră în noaptea de 11 Februarie».

p. 32.

«Elementul conservator [nu] era ostil evenimentului din 11 Februarie; din contra, majoritatea mucilor proprietari și boeri din provincie, atinși de legea rurală, făceau parte din opozițiunea, acum unită, a ambelor partide, liberal și conservator».

p. 35.

1. 9. Valentinum

Regio

Petronia.

J. G. Valentiniénu = Alegerea — —

Detronarea

«La 1864, sub ministeriul lui Mihail Cogălniceanu, A. Ioan Cuza proclamă actele mărețe ale împroprietăriei țăranilor și secularizarea mănăstirilor închinate călugărilor greci, sau locurilor sfinte. Aceste două acte mari și salvatoare ațâță și mai mult ura și gelozia partidelor extreme care-și disputau puterea în țară, și aspirau, fiecare la un guvernământ propriu și exclusiv.

Aceste partide, ajutate de setea puterii și de intrigile din afară, făcură să se formeze coalițiunea monstruoasă în contra Domnitorului român, complotând și pregătind pe fiecare zi, detronarea lui.

Cuza, care nu ținea la Domnie și era gata a ceda tronul unui Domnitor străin, lăsă câmp liber conspirațiunii, necrezând că poporul și iubita lui armată ar fi capabilă de a conspira și a dori detronarea lui...».

p. 13-14.

D. G. Valentineanu = Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza-Vodă, 1859, 1866, 1873, Bucuresci 1898.

Detronarea.

„Cu cât popularitatea lui Cuza-Vodă ar mărea, mai ales în urma măreților acte săvârșite ca Domn al Românilor, cu atât conspirațiunea ocultă lucra din răsputeri pentru ajungerea scopului ei de răsturnare. Dacă coalițiunea ne ar fi câștigat o parte din ofițeri superiori cari făceau parte din garnisoana palatului, dovadă că mișcarea și mijlocele ei de răsturnare nu ar fi reușit, decât numai printr'o abdicare voluntară a Domnului, căci întreaga armată, ca și poporul, nici nu visase la revoluțiune. Cuza, ursit și încrezător în armată și popor, dormia somnul liniștei, bazat pe consilierii ce'și alesese, și pe cătănimea amicii ritmii și independenți, cari l'o înconjurau.

Conjurațiunea cuprinsă din bărbați politici de ambele partide istorice și cari jurase răsturnarea lui Cuza, mai ales în fața hotărârii ce el luase de a nu voi să știe cont de partidele politice, conștiută că nu va reuși fără concursul garnisonei palatului datore el apăra contra răsvrătitorilor, chiar cu prețul vieței și propaga ideea falșă că poporul voesce detronarea, reușind astfel să atragă câți-va militari superiori, cu cari în partida ei, de a lua parte la acest act așa de nepopular și condamnabil. Ofițerii conjurați cari făceau parte din coaliție ne, călcară palatul în noptea fatală de 11 Februarie 1866, și prin amenințări, făcură pe Cuza să subscrie abdicarea, spunându-i că poporul s'a răsculat, că poporul o voesce, pe când poporul, precum am zis, dormia liniștit fără să știe ce se petrece la Palat, și astfel, îl luară din palat arestându-l în casele lui Costache Ciocârlan din strada Colței,

vis-a-vis de celebrul Fonciar, și de acolo îl duseră la palatul fără Catroceni de unde, a doua-zi îl treceră granița pe la Predeál, însoțit de colonelul Costescu, căpitan Mălinescu, Stan Popescu ~~etc~~ ș.a.

Dacă Ler nu ar fi fost acei câți-va militari superiori cari 'și-au calcat jurământul, și al căror nume îl lăsăm mai la vale, Arsan ar fi putut să înmuiască poate și până astă-zi. Dacă el nu ar fi abdicat în favoarea unui domn străin, presupun era hotărât și gata să o facă în interesul țării. [1]

După detronarea sa, s'a dus principele de Flandra al Belgiei, care refusă tronul român, și apoi de altfel prin N. un mare plebiscit, principele Carol de Hohenzollern, actualul rege al României, care posedă într'un mod superior, inteligent și ingenios, arta sau știința de a guverna, atașându-și mai târziu la corona României o nepieritoare cunună, pe principesa Elisabeta de Wied, adevărata regină a României, protectorea și mama întristată a orfanilor și soldaților răniți; în fine poeta și artista regină. Carmen Silva cântată de poeți și pe-bliciști, pentrucă este ea însăși poetă și pu-blicistă admirată de popor și de străini, în fine, aleasa alesilor între regine.

Tot răul ~~este~~ (dar) spre bine, zice un vechiu proverb. Dacă detronarea lui Cuza Vodă a fost un rău, el a produs un mare bine:

---

1) Publică-se corespondența pe care și astă-zi o deține d. prim-ministru D. Sturdza, și de va vedea că Cuza era în ajunul de a părăsi Tronul în favoarea Domnului străin care până atunci nu fusese desemnat de țară și de puteri. Dorim dar că în interesul dreptății și adevărului, în interesul țării și a istoriei noastre naționale, actualul președinte al consiliului și cap al partidului național-liberal, D. D. Sturdza, în patriotismul și loialitatea sa, nu va întârzia a publica acea sublimă și patriotică corespondență care face astre detronatului. Domnitor, și astfel țara va vedea și va judeca pe fiecare de pe faptele sale.

A adus: stabilitatea tronului făcând din o țară slabă și umilită, o Românie tare și respectată în afară, înarmând-o cu statele cele mai mari și mai puternice ale Europei.

A adus regatul și independența României asigurându-i un viitor de mărire și prosperitate, și clasându-o între statele de rând stătătoare, putându-se numi, cu drept cuvânt: Bulevardul orientului și avangarda Occidentului.

Dar ca să revenim la detronarea lui Cuza-Vodă fela care am vorbit, iată ce publică o persoană din cele mai competente și mai apropiată de palatul lui Cuza-Vodă, D. Alexandru Beldiman care, ca prefect de poliție și mult funcționar sub Cuza-Vodă, era în raporturi directe și intime cu tronul. Iată peripețiile ce a cest prefect constituționis grată că d'au petrecut în noptea nefasta- de 11 Februarie 1866, precum și autorii ce au participat la despărțirea și detronarea acelui Drame politice:

„Sânt deja 32 de ani de când Alexandru Ion Cuza, Marele Domn român, a fost răsturnat printr'un complot nocturn.

Adevărul în privința acestui fapt mi-e cunoscut multi dintre noi.

32 de ani ne despart de acest trist eveniment. Un număr atât de mare de ani exclude orice pasiune. Scopul acestor rânduri este dar numai de a mimici clevetirile răspândite cu rea credință, și de a restabili adevărul în toată goliciunea lui.

Multe scopuri anticipatrice s'au atribuit de clevetitori lui Cuza-Vodă, atât în politica sa internă cât și în cea externă.

Inimicii săi îl acuzau, mai ales că tindea la cezarism, și, la urmă, ei răspândeau zvonul că voia să atenteze pe Tronul Țării pe

un membru al familiei imperiale ruse.

Lovitura de stat dela 2 Mai 1864, fără de care nu ar fi putut deschide calea cea mare a reformelor sociale-democratice, a fost punctul de plecare al acestor în-
~~însurățări~~ și neajunsuri ce-urmează.

Cumpărarea ultimului minister, în capul căruia era să fie Alex. Dimitrie Ghica (Zoriște azi), cunoscut pentru sentimentele sale rusofile, a fost suficient pentru ca să strige: Cuza vinde țara Rusiei.

La umbra acestei calomnii s'a format conspirațiunea care avea de scop răsturnarea primului Domn român-democrat.

Toată lumea cunoștea pe șefii conspirațiunei. Nu era nevoie de a fi prefect de poliție pentru a ști că Lascar Catargiu și Ioan Brătianu, Beyzadea Dimitrie Ghika și C. A. Rosetti, Fratele Ion Ghika și Petre Mavrogheni, Nicolae Golescu și Dimitrie A. Sturdza hotărâseră de trecerea lui Cuza-vodă prin orice mijloc.

Ce cale voia să aducă această conspirațiune în capul căreia se aflau barbați ca C. A. Rosetti și ca Ion Ghica?[2]

Iată întrebarea ce mi-am pus de multe ori; și pe care am pus-o chiar și în fața convorbirii ce aveam cu Domnitorul.

Revoluțiunea? Încercarea dela 3 August 1865. Ziua în care săbiile a cărui ascuțiș a căzut pe străzile Bucureștilor, foarfece cu prisosință conspiratorilor că așteptata revoltă era dovedită, Șefului lor supremi și că Domnitorul, cu toate că era absent din țară, putea conta pe ea.

Asasinatul? Iată, dacă Cuza. Vodă să trăiască. El îmi și care făcea pe răspundea. Românul nu e asasin. Fiți-o și, adresit d'această nepăsare, i-am răspuns: Mână Ta! Numita pe Barbu Catargiu! Românul care l-a ucis nu era un asasin, ci un fanatic. Fanatici sunt la toate popórele, zise Cuza.

Iată cum stăteau lucrurile în toamna anului

1865, în ședința deschiderii Corpurilor Legiuitoare, în fața țării Măreața Domn Întocmai a declarat încă odată că El nu se consideră decât ca un depozitar al Coroanei României și că este gata a o remite unui Prinț străin ales de națiune, conform dorinței exprimate de Divanurile ad-hoc.

Câte-va săptămâni înaintea convocării Corpurilor Legiuitoare, Cuza-Vodă adresase Împăratului Napoleon III o scrisoare în care îl ruga să intervie pe lângă Tronul României. Prietenul Alex. Cantacuzino (consilier la Curtea de casație și amicul intim al Domnitorului) a fost însărcinat să ducă acea scrisoare Împăratului Franciei.

Napoleon III a răspuns, dar acest răspuns, lovitura cea mai stăruitoare a patriotismului lui Cuza-Vodă, în loc de a figura în Arhivele Statului, se găsește înșirat în dosarul unuia din conspiratori.

În acel răspuns, Suveranul Franciei ruga pe Cuza-Vodă să stea la postul de onoare ce poporul român i-a încredințat. El zicea că momentul nu era oportun pentru realizarea dorinței exprimate în scrisoarea Domnitorului. Evenimente grave se pregăteau în centrul Europei. Cuza-Vodă trebuia să dea României exemplu răbdării.

Dacă conținutul răspunsului Împăratului Napoleon III nu este în totul după cum îl descrie, acela care îl dezvăluie nu are decât să-l publice spre a nu domniți.

În fața evenimentelor grave ce se pregăteau în Europa, Suveranul Franciei lăsa viitorul României în voia întâmplării; mai mult încă, el pretindea ca Cuza-Vodă să urmeze sfaturile ce le va primi la un moment dat din Paris.

Cuza-Vodă știa că o ciocnire grozavă între Prusia și Austria era imineută. El voia ca orice vrea, ca România să profite din acest rezbel, dar cabinetul din Paris era contra acestor aspirațiuni. Atunci Domnitorul căuta să se apropie de Rusia pentru a obține cel puțin încurajări din partea Țarului. Prezența lui Alex. Const. Moruzi în capul ministerului trebuia să fie o garanție dată Rusiei că vom urma sfaturile sale.

În acest rezbel din 1866, Italia, învinsă, a câștigat

Ungheria. Cine știe dacă până la 11 Februarie nu am fi ajuns uniți cu Banatul și cu Transilvania, dacă astă-iarnă nu ar fi Carpații pentru neamul românesc?

În asemenea împrejurări s'a pregătit răsturnarea ~~pregătită~~ săvârșită în noaptea de 10 spre 11 Februarie. Conspiratorii, văzând că pe calea revoluțiunei nu vor putea izbuti, hotărâseră de a întrebuința alte mijloace.

În luna lui Decembrie 1865 corupserea unor ofițeri superiori era hotărâtă.

Un. preocupat fiind cu temerea unui asasinat, cutreieram în zadar pe Cuza-Vodă a nu ești seara pe jos din palat.

Scrisori anonime, avertismente verbale curgeau Domnului la palatul domnesc cât și la prefectura poliției.

În ziua de 10 Februarie, pe la 7 óre seara, un ofițer vrea s'a prezentat la palat, crezând a vorbi cu Vodă, care tocmai în acel moment se cobora la masă.

Domnitorul îl întrebă ce are a'i spune?

— Măria Ta! răspunse el, o revoluție e gata a izbucni la noapte... și fără a'l lăsa să termine, Cuza-Vodă, deprins cu asemenea denunțări, puse mâna în buzunar și scoțând o liră, o oferi băiatului mulțumindu-i.

Lira fu refuzată, și denunțătorul adăogă: nu am venit să cer pomană. Vasc a-ți spune că la miezul nopții patru mii de oameni sunt gata a dărâma de la toate bisericile, a lua pușca, și a veni la Palat pentru a'ți lua pe Măria Ta să te ducă.

Domnitorul împrecinat, nu atât de denunțare, cât de refuzul băiatului de a primi bani, îl invită a sta în odaia aghiotanților și tele orîn ce să chemă pe prefectul poliției și pe comandantul garnizonei.

La opt ore, colonelul Alex. Zefkari, comandant al garnizonei, și eu, eram întrunși în cabinetul lui Vodă. În vorbiseam cu băiatul denunțător care îmi repetare ceea-ce spusese cu un cés înainte.

Când se mișcă în București, mă întreabă Domnitorul, patru mii de oameni gata a se întruni la noapte

pentru a se arunca asupra cazarmei Malmaison, fără ca poliția
să știută ceva? Și întorcându-se către colonelul Zeffkari, adăugă:
Unde e păzită cazarma din care este a se lua asa ceva puște?
Ru neîncrederii lui Vodă-Lupa că nu știu nimic, dar că acest
început de revoluțiune nu se pare străin.
Aveam pozitive informațiuni că conspiratorii pără de seară cel
tot planul unei revoluțiuni.
Plecai cu comandantul garnizoanei vestind pe Domnitor
că voiu veni mai târziu de mijlocul nopții să-i raportez.
Colonelul Zeffkari, să spun, ca făcut în cursul nopții
toată, și dacă a inspectat toate cazărmile din capi-
tală? D-sa avea poliția garnizoanei, eu aveam pe aceea
a ulei. Mă voiu mărgini dar a povesti lectorilor mei
ce am făcut eu până în momentul arestării mele.
După ședința mea la Palat m-am dus drept la prefec-
tură unde am dat ordin ca la zece ore tot personalul
superior pus sub ordinele mele să se afle la poliție.
Până atunci am colindat mahalalele cele mai pe-
riferice, unde am găsit liniștea cea mai mare.
La zece ore m'am întors la poliție, unde mă așteptau
toți comisarii și șefii de sergenți. Le-am comunicat
tot ce aflasem de la tânărul denunțător, și le-am
recomandat a se mai ține tari cu mine în acea noapte
pe la orele 11, căci aveam a vedea pe Vodă înainte
de a mă întoarce acasă. Intențiunile erau hotărâte
la Hugues, pe viața Teatrului, pe viața Palatului sau
pe viața Episcopiei.
Toate rapoartele ce-mi soseau mă asigurau că
Capitala e liniștită. A doua zi am aflat că în
cazarme nu domnia acea liniște.
La ora 11 și 1/2 am avut ultima întrevedere cu
mult regretatul meu Suveran. În acea convorbire i-am
reînoit vechiul meu jurământ de credință, asigurându-l
că o revoluțiune în București sau în țară este impo-
sibilă. Părea că îl aud și acum: Nenorocita și
pentru revoluționari, dacă vor ataca Palatul în
această noapte. Și nu știu, că sunt astă-zi pă-
zit de trupele mei vânători. Batalionul de vânători
era unul din creațiunile lui Vodă. Era în oneată.

Căpitanul Mălinescu m'a văzut urcând scările Palatului și mă însoțit până la trăsură când am plecat pentru a merge la casă.

A doua zi am aflat motivul acestei atât de polițelă exagerată din partea căpitanului Mălinescu.

Fiind-că întrând la ora 11 și 1/2 noaptea la Măria-Sa, conspiratorii de ingrozire, crezând că au venit să scot pe Vodă din Palat.

Când am sosit, îmi ridicasem gulerul mantalei, fiind-că ploua și era frig, și căpitanul Mălinescu venise să se încredințeze dacă nu cumva Domnitorul în brăcare mantaua și șepca mea cea albă.

De îndată mă întâlnii cu unul din șefii de sergenți care îmi raportă că liniștea domnește pretutindeni, dar că, spre mai bună precauțiune, a tăiat toate funiile atârnate la clopotele bisericilor. În adevăr, a doua zi nici la o biserică nu s'a putut trage clopotele pentru chemarea creștinilor la rugăciune.

Ajuns acasă, la miezul nopții, dădui ordin birjarului meu să se afle la mine, la trei ore dimineața; stătui mai bine de un ceas pe gânduri și, îmbrăcat, mă aruncai pe pat pentru a fi gata la orice întâmplare.

La două după miezul nopții, ~~dădui ordin birjarului~~ mă pomenii cu căpitanul Ispătescu, din regimentul al 7-lea de linie, comandat de Colonelul Dimitrie Cretzulescu, că în-tră în odaia mea cu 20 de soldați. El mă deșteptă și-mi zise: D-le Prefect! Din ordinul Domnitorului sunteți arestat.

Nu m'am putut opri de a îl întreba: - Ce vorbești? D-le căpitan! De am văzut pe Domnitor acum câteva ore.

- Vă repet: din ordinul lui Cuza-Vodă, îmi răspunse căpitanul!

Mă sculai. În dată pentru dl. Urmea.

Am fost dus la corpul de gardă de la Palat și pus sub paza unei santinele.

Trecând sub escortă pe piața Teatrului, am văzut pe colonelul Nicolae Haralambie strigând, dar în mijlocul zgomotului nu am putut auzi cuvintele rostite de el.

A doua zi am aflat că întreba pe C. A. Rosetti: Unde e poporul care promisese că va veni să ia parte la răsturnarea lui Cuza-Vodă? // p. 105-114.

I. G. Valentineanu = Alegerea - - -

Detronarea. Principe străin.

<<La 1865, August 3, coaliţiunea de răsturnare profită de lipsa Domnului din ţară pentru a-şi esca uvrocul, şi provocă revolta din piaţa Sf. Anton făcând pe generalul Florescu să fure şi să se dea cu tunurile în piaţă unde căzură o mulţime de victime. Acest act vandalic şi impudent compromise cu desăvârşire guvernul lui Cuza Vodă şi încurajă mai mult partidul coaliţiunii de răsturnare.

Eu care fusesem iniţiat de comitetul subversiv secret, şi mă aflam în răsturnarea, ei îndreptarea Domnului pe calea cea bună, mă credeam niciodată că conspiratorii vor reuşi a-l detrona; căci îmi ziceam: Cine va putea răsturna pe Cuza-Vodă? Poporul e cu Cuza. Armata e cu Cuza. Mărturisesc franc şi în sinceritate că nu ştiam că, anti-Cuzişti, prin mijlocul conspiratorului lor, C. A. Rosetti care era sufletul coaliţiunii de răsturnare, izbutiseră să atragă în coaliţiune pe unii din ofiţeri cari fuseseră cei mai devotaţi şi credincioşi lui Cuza-Vodă. Acesta m'a făcut de mai multe ori destăinuirea Domnitorului Cuza la care aveam intrare liberă în orice timp, complotul şi pericolul eminent de care era ameninţat în fiecare zi. Căci dacă i-aş fi spus ce voiesc intrare liberă la palat şi eram în intimitatea şi bunele graţii ale vechiului meu camarad de oşti în Rusia colonel Cuza, el m'ar fi oprit poate şi ar fi luat măsuri de apărare.

Nu am destăinuit complotul pentru că bănuiam angajamentul de onoare între mine conspirator şi organizator al coaliţiunii de răsturnare, C. A. Rosetti, de a păstra secretul ce-mi încredinţase pe parolă de onoare, şi nu aprobam răsturnarea, ~~et~~ ci îndreptarea Domnului. [Contrazicere cu ce e mai sus. Skynchivici]

M'am ţinut de cuvânt având şi convingerea intimă că nu vor reuşi ca să-l răstoarne.

S'au găsit alţi liberali ca v. Crăiţeanu, M. Margiloman, fost prefect de poliţie al lui Cuza Vodă, şi a.... (nic) cari i-au spus că se complină în contra-i şi că va fi răsturnat; dar Cuza, civic şi respectator cum era, care nu ţinea la domnie şi era gata să o cedeze unui domn străin, nu i-a crezut, şi astfel conspiratorii au putut să-l surprindă în noaptea de 11 Febr. 1866, în palat, alături cu Doamna sa, principesa Obrenovici, şi să-l silească să abdice îndată făcându-l să creadă că poporul cere şi vrea

detronarea lui, deși poporul habar n'avea de una ca aceasta. Poporul dormea liniștit în noaptea nefastă a răsturnării, pentru a se deștepta a doua zi sub domnia răsturnătorilor februariști.

Eu care cunoșteam patriotismul și abnegațiunea lui Cuza-Vodă încă din timpul exilului nostru în Rusia, nu am putut crede niciodată că Cuza va fi răsturnat de o mână de conspiratori, și mai ales de niște ofițeri pe cari Cuza îi cumpluse de atâtea favoruri și binefaceri.

Nimeni nu a uitat, și istoria contemporană va înregistra neșters în analele sale, excursiunile secrete ce le făcea Cuza prin Bucovina și Transilvania, urmărind realizarea idealului său de unitate națională.

Nu voi uita niciodată entuziasmul frenetic cu care-mi povesteau răposații și ilustrii patrioți, George Hurmuzache din Cernăuți, G. Barițiu din Sibiu și Iacob Mureșanu din Brașov vizitele deghizate prin Bucovina și Transilvania ale marelui și unul regretatului nostru român Alexandru Cuza Vodă, spunându-mi și arătându-mi chiar localurile ce le vizitase fără știrea stăpânitorilor locali >>.

Iată-o dovadă de patriotismul lui Cuza, ar fi și următorul fapt: Cuza, după detronare, a primit de la Tyllos. Acesta i-ar fi spus că vaporul dorește să fie vizitat de dînsul >> Sau ordinul-a spus Tyllos — de a lua măsurile de dîndată pentru restabilirea pe tronul român.

— Domnule Consul al Franciei! zise principele Cuza; cunoașteți Maestății Sale împăratul de înalta sa bunăvoință, precum și dumnitale în particular, de ale ce-mi comunicați. Regret însă foarte mult că nu pot primi restabilirea pe tronul din care am abdicat forțat și fără regret. Eu sînt om din popor, Domnule Consul. Poporul m'a ales dînsul, poporul m'a detronat. Prin urmare, tot ce a făcut poporul, tot ce a făcut >>.

p. 15-19.

J. G. Valentiaeum

Augsburg

Princeps Statim

I. G. Valentineanu = Alegerea

Principe străin.

Sessiunea Lui Cuza către Corpul I.

Paris, 28 Apr. 1866.

Si cum voe să întoarnă în țară.

<< România a văzut împlinindu-se dorințele sale cele mai scumpe, stabilirea unei dinastii care îi va asigura viitorul răsunde-i stabilitatea ce lipsea instituțiunilor sale. Înălțimea Voastră Seremisimă, aclamată de unțiune, recunoscută de Sublima Poartă și de puterile garante, este temeinic stabilită pe tron. De aci înainte, Măria Ta! Românii un cată să aibă altă cugetare decât de a consolida Dinastia Voastră, altă țintă decât de a vă ajuta din toate puterile lor în marea rasciună ce ați luat asupră-Vă cu atât curagiu. Convins că ideile mele sunt ideile compatrioților mei, îmi place a crede că Înălțimea Voastră va aprecia că reintrarea mea în Principate nu poate avea nici un inconvenient >>.

În discursul ad-hoc (al Domnului) din 1857, Cuza a fost pentru mine și Principe străin. Înălțat pe tron, Cuza a declarat << că va fi pune onoarea mea și gloria mea în îndeplinirea dorințelor Poporului Român. Fiecare știe în România că n'am întârziat nici cum a formula această îndatorire ce luam întâia rezisoare adresată a doua zi chiar după alegerea mea, către Sublima Poartă și puterile garante. Încrederea mea nu înșelată atunci. —— Cu toate acestea, sorcina mea nu avea să fie îndeplinită în ochii mei de cât în ziua când aș fi putut cede Tronul unui Principe eșit dintr'o familie domnitore în Europa. Înălțimea Voastră a putut semnări în hârtiile mele șirul acestei constante preocupări. Tulburările din 3 (15) August 1865 veni a proba că pretendenții îndigeni nu abdicasera încă; ereși atunci rosit momentul de a lucra și, după șapte ani, de a satisface dorințele poporului român contra acestor încercări antinaționale. Aveți în mână, Măria Ta, rezisoarea ce adresam, la 1 Octombre acelaș an, Împăratului Napoleon —— convocați deră... că împărtășam —— intențiunea mea nestrămutată de a abdica și a cede Tronul unui Principe care mi-ar fi dat garanții serioase pentru viitorul Țării mele. Aveam onoarea totodată de a solicita binevoitorul consiliu al Împăratului pentru alegerea acestui Principe. După luni mai târziu, mesagiul meu recunoștea Românilor făgăduințele mele din 1859.

„Fie în capul țării; fie alăturea cu voi, ziceam reprezentanților națiunei! Eu voi fi totdeauna cu țara, pentru țară, fără altă țintă decât binele

națională și marile interese ale României. Eu voiu să fie bine știut că niciodată persoana mea nu va fi un impediment la orice eventuală rezoluțiune care ar permite de a consolida edificiul politic la a cărui așezare am fost fericit a contribui.

„Ia Alexandru Ioan I, Domn al Românilor, România voi găsi totdeauna pe Colonelul Cuza, pe acel Colonel Cuza care a proclamat în Adunarea ad-hoc și în Camere elective din Moldova marile principii ale regenerațiunii României, și cari, fiind Domn al Moldaviei, declara oficialmente înaltelor Puteri garanții, când primeu și Domnia Valachiei, că el primește această înaltă alegere ca expresiune neîndoelnică și statornică a voinței naționale pentru mine, însă numai ca un depozit sacru."

Astăzi, Românilor! toate dorințele mele s'au împlinit! Acest depozit sacru a fost pus în mâinile Voastre de Români ginși, și mulțumesc mereu pentru încrederea ce ați avut totdeauna să vi-l oferesc înapoi și în mâinile lor. Această a fost pentru mine cea mai frumoasă răsplată și adevărata încoronare a dorințelor mele ---->>.

p. 118-120.

Kretzschmar

N. Kretzulescu = 11/23 Februarie 1866, Bucuresci, f.a.

Autorul ia atitudine împotriva circulării ministerului de externe din 20 Febr., adresată agenților puterilor garante, și împotriva mesagiului de deschidere a constituantei din 28 Aprilie.

1) Completul - fost plămuit și executat numai de cătiva, în numele poporului, dar aceasta n'a știut nimic. (p. 3-7).

2) Incapacitatea ființicilor lui Cuza ar și făcut ca guvernarea acestuia să fie „înfiorătoare". Autorul mărturisește dovezi că chiar Rosetti-Bratianu cu generul lor, n'au voiut mai bine țara. (p. 7-10)

3) Dela 1859-1864 țara a fost «continuu frământată de partidele din care fiecare căuta să producă altceva decât ceea ce voiau cele mai multe, și deceptiunea era mai amară. În această stare de lucruri, o lovire de Stat devenise o necesitate publică; conducătorii lovirei de Stat și-au înșelat însă justificatorii și provocase actul. Fost afirmat că idea unei lovirii de Stat era susținută atât de mulți din acei ce o combat astăzi; vegheat să pe cât timp se aflau ei la putere, vedeau lucrurile puteau o privință cu totul diferită. Și dacă acei ce, în ziua de 11 Februarie, au pus mâna pe hârtiile fostului domn le-ar fi dat la lumină, vegheat că n'ar fi văzut că fostul Domn a fost consiliat la lovire de Stat, cu de mult, ci de mai mulți din acei ce i-au înșelat în ziua de 2 Mai ca «cruciați în contra libertății, și acestia numai pentru că n'a făcut o privilegiu.

Lovirea de Stat a înlăturat partidele și a realizat reformele ce serveau de drept comunilor de la 11 Febr. în opoziția ce făceau Guvernului. Și cine va fi fost chipul cu care s'au condus multe din afacerile publice după lovirea de Stat, și despre care n'am mici datorie, mici voe-am mitea a le justifica, un rămâne mai puțin adevărat că după 2 Mai, prin unificarea legilor ambelor Principate, o'a făcut adevărata unire a țării; s'au întins drepturile politice, s'a reorganizat justiția și instrucțiunea publică, și s'au făcut toate creațiunile cerute de o reformă atât de radicală. Acestea întru cât privesc reformele civile și politice; cât despre reformele sociale, legea rurală a desființat șerbăgiul, a ridicat din mâna deregătorilor arma cea mai cumplită pe care o țineau pe capul proprietarilor ca spada lui Damocles. Și în astă privință, n'aud decât a face o singură întrebare însuși acelui număr de conspiratori de la 11 Febr., proprietari însă de moșie, și a le zice: ce ați fi făcut voi și averile voastre, dacă chestiunea rurală nu se afla regulată în ziua de 11 Febr., și cât ați fi costat alianță monstruoasă săvârșită în acea zi ?». (Citatul p. 11-12).

4) << Ceea ce se vorbi zice ... este că călcarea de la palat, dacă ea a precut a provocat vre-un sentiment a fost acela al dezmirii, tradusă în fapt prin revolta dela Iași, unde s'a vărsat atâta sânge spre a se manifesta regretul încrederea în oamenii de la 11 Febr. și aderința la actul lor>>. (p. 15-16).

5) << Voi vorbi în treacăt pentru ziua de 3 August 1865, atât de mult împărtășită guvernului trecut. Cele petrecute în acea zi s'au justificat prin călcarea dela palat: 3 August a fost o cerere; atunci armata și-a făcut datoria; 11 Febr. a fost îngăduință. Dacă guvernul și armata săvârșesc o crimă când răsplătesc dă. Dacă guvernul și armata săvârșesc o crimă când răsplătesc răscolele de pe stâlpi, apoi cum se va califica purtarea guvernului de la 11 Febr. în evenimentele de la Iași? >>. (p. 51-52).

Montlong către Rechberg.

Nr. 35 A. Bucureşti, 15 Mai 1864.

In referire la raportul cifrat de eri, am onoare să aduc astăzi la cunoştinţa Inaltei Dv. Excelenţe mersul amănunţit al şedinţei Camerei din 14 curent.

La începutul şedinţei preşedintele de Consiliu a citit Mesajul domnesc, prin care Camera trebuie să se rezume la discuţiunea legii electorale şi la aprobarea creditelor, de cari guvernul princiar va avea nevoie până la 15 August, stil vechi, 1864, data convocării noii Adunări.-

Proectul de lege privitor la aceste credite se cifrează, conform evaluării veniturilor, la peste 155 milioane piaştri şi încă la o sumă necesară de aproximativ 12 1/2 milioane, care s'ar procura printr'un împrumut.

In privinţa aceasta, Camera s'a pronunţat pentru urgenţa discuţiunii cererii de credit, când deodată deputatul Boerescu prezentă şi dădu citire unei moţiuni larg sprijinită.

Moţiunea porneşte dela votul de blam, pe care Camera îl dăduse acum o lună guvernului Kogălniceanu şi după care nu mai rămânea puterii executivului, decât să demită acest guvern sau să disolve Camera. In consecinţă ea respinge învinovăţirea Mesajului de prorogare domnesc din 15 Aprilie stil vechiu că Adunarea nu ar vrea să intre în nici o discuţie asupra legii rurale şi lămureşte, în ceeace priveşte proectul legii electorale, că discuţia lui nu a putut fi începută, deoarece a fost depus deabia când guvernul îşi atrăsese asupră-şi un vot de blam şi încetase astfel să funcţioneze ca guvern constituţional. In sfârşit moţiunea se rezumă la două articole : 1) Camera va continua să lucreze în secţiuni atâta timp cât conflictul creiat prin votul de blam între puterea executivă şi cea legislativă, nu este rezolvat pe cale constituţională; 2) Camera alege o comisiune de 5 pentru a elabora răspunsul la Mesajul din 15 Aprilie.-

./.

S'a desfăşurat o vie desbatere. Preşedintele Consiliului zice : " Când s'a dat votul de blam, ne-am înaintat demisia. Domnul a binevoitsă nu o primească. El avea dreptul să apeleze la ţară. Insă acutala Cameră nu reprezintă ţara. Camera insăşi a fost de aceiaşi părere şi a recunoscut să este necesară o nouă lege electorală. Ea începuse deja elaborarea în Comisie a acesteia şi deputatul Rosetti mă invitase să prezint în sânul Comisiunei punctul de vedere al guvernului. Eu am explicat atunci că aşi lăsa bucuros Camerii onoarea să organizeze ţara, cu excepţiunea posibilă a cazului, că ar isbucni un conflict între ea şi puterea executivă. Un conflict însă e pe cale să isbucnească. Noi suntem de aceia gata să apelăm la ţară. Aprobaţi-ne creditele de care avem nevoie şi votaţi legea electorală. Numai cu aceasta şi cu nimic altceva poate şi are voie Camera să se ocupe ".

Ajunsă la sfârşitul desbaterii, Camera se pregăteşte să procedeze la votarea moţiunii deputatului Boerescu. Preşedintele de Consiliu cere cuvântul. I se strigă că nu are voie să vorbească, în timp ce Camera procedează la votare. El merge spre tribună şi vrea să citească un Mesaj domnesc. Tumultul depe băncile deputaţilor şi dela galerie îl împiedecă. Intr'o stare de vădită agitaţie el predă Biroului scrisoarea domnească şi părăseşte grăbit sala. Camera, fără a vota în mod normal, primeşte moţiunea cu aclamaţiuni obicinuite în asemenea cazuri, după care Preşedintele Camerii anunţă că Adunarea este dizolvată. Când deputaţii au plecat şi Preşedintele Camerii a rămas singur, a intrat în sală poliţia şi a somat pe Preşedinte să părăsească localul.-

Montlong .

38.

Eder cătă Mensdorff.

63

~~Bericht No. 100 A, Eder an Mensdorff.~~

Bukarest, 12.Dezember 1864.

Die Wahlen der Deputierten zur legislativen Versammlung wurden hier in aller Ruhe, man könnte sagen inmitten allgemeiner Gleichgültigkeit vollzogen. Von der oppositionellen Majorität der konventionalen Versammlung ist nicht ein einziges Mitglied in die neue gewählt worden. Die wenigen Deputierten der früheren Versammlung, die auch aus den Neuwahlen als Deputierte hervorgegangen, gehören ganz der Regierungspartei an.

Der Erfolg der Regierung kann als ein vollständiger bezeichnet werden. Die ehemalige Opposition hatte ihre Ohnmacht auf parlamentarischem Gebiete dargelegt, sie hat sich als revolutionäres Element erwiesen. Die Regierung des Fürsten kann sich nun, nicht gehindert durch oppositionelles Wirken, ihren organisatorischen Arbeiten hingeben. Leider steht nicht zu erwarten, dass diese Arbeiten sehr gedeihlich ausfallen.

An Stelle des früheren einfachen, ebenso wohlfeilen als schlechten Administrativsystems hat man ein verwickeltes, kostspieliges und nicht minder schlechtes System gestellt. Die neuen Einrichtungen, die gesteigerten Armeebedürfnisse, verschiedene Unternehmungen der Regierung, wie Brückenbauten, die Conzessionierung von Eisenbahnen mit sehr hoher Zinsengarantie, werden die Ausgaben der Regierung bedeutend erhöhen. Man wird sich auch rücksichtlich der Einnahmen nach neuen Hilfsquellen umsehen müssen. Wie ich höre, will die Regierung Steuersysteme gleich den, die sich in anderen Ländern allmählich entwickelt, hier mit einem Schlage einführen. Es fehlen hier jedoch gänzlich die Voraussetzungen, auf denen diese Steuersysteme in anderen Ländern beruhen. Die Fürstentümer sind industrielose Länder, deren Produktion in einigen Rohstoffen und den Ergebnissen des Ackerbaues besteht. Durch das Ruralgesetz wurde auch auf einige Jahre eine Störung in die agrikolen Verhältnisse gebracht.

Am 18ten dieses wird die neue Versammlung zusammentreten.

Die Regierung - wenn auch nicht das Land - erwartet das Beste von der

Jeuneul

Istoria partidelor politice - - I.

1864

A. D. Xenopol: Istoria partidelor politice --- I.

Lovitura de stat.

«Lovitura de stat a lui Cuza Vodă mai avuse încă și prăuciosul efect de a destinde încordarea relațiilor dintre conservatori și liberali... Legea rurală pătrunse în aceea lucrurilor. Proprietatea se luase dela boieri și se dăduse țăranilor, fără ca pentru aceasta ce d'intâiu să ajungă la sapă de lemn, cum se temeau la început. Bonurile rurale date în schimbul moșiilor împărțite, se plăteau regulat atât ca procent cât și ca amortisment. Prin urmare ideea că proprietarii fuseseră desbrăcați, trebui să dispară, și cu stingerea acestor temeri închipuite trebuia să se îmblânzească și raporturile dintre conservatori și liberali...».

p. 540.

A. D. Xenopol: Istoria partidelor politice. — I.

Legea rurală

[1866])

<< Acuma (proprietarii dela olaltă se făceau apărătorii principiului, că țăranii fuseseră totdeauna proprietarii pământurilor concedate lor, principiu care îi făcea să spumeze și să se încrunte în 1862, și care îi împinsese la acea luptă disperată contra Domnitorului ce'l împuinase.

Cum se face că oameni cari susținuseră altădată cu atâta convingere, că țăranii nu sunt decât chiriași ai pământului, să spună acuma că ei au fost totdeauna stăpânii lui, și că numai în puterea acestui drept al lor de proprietate putură Cuza-Vodă a decreta principiul legei rurale? Conservatorii eau nevoiți să schimbe acuma tonul, căci ei nu puteau să mai adaoge la zdrobirea exterioară a statului român și revoluția internă ce i-ar fi amenințat în cazul când s'ar fi gândit a se atinge de pământurile țăranilor, luam despre care le dădusă chiar oarecare îngrijire zvonurile de temerile iscate printre țăranii din Calafat pentru păstrarea pământurilor lor. De aceea găsim, că toate guvernele care urmară după 11 Februarie, fie conservator, fie liberal, se silesc a convinge pe toată lumea despre nestrămutarea legei rurale....>>.

Xenopol se întrebă: << Pentru-ce această lege era așa de bună, așa de recomandată pentru înflorirea țării, pentru ce atâtea urî și atâta înverșunare contra acelui ce o înfăptuise, și pentru ce atâta prevegire contra acelui care singur îi putuse da ființă?>>.

<< Lovitura de stat a lui Cuza-Vodă și urmările ei neînfrânte, legea rurală și noua lege electorală, căzuseră ca o lovitură de măciucă pe capetele conservatorilor. Ele trebuiseră să schimbe și mentalitatea acestui partid, nu mai întâiu în privirea dreptului de proprietate pe care conservatorii, din exclusiv atributul lor, cum îl crezuseră până atunci, se vedeau nevoiți a'l împărți cu țăranii; apoi în acea a îndritnirei de a reprezenta poporul pe care zdrobirea privilegiului politic o răspândise de asemenea în masse. Ideile de libertate și de egalitate eau urmările respândite mai astăzi de prepsirei psichologice. Lovitura de stat democratizase nu numai în deobște societatea românească, ci democratizase și partidul conservator însuși. Această nouă concepție a raporturilor dintre oameni își făcu calea tocmai prin opera cea mai de seamă a partidelor noastre politice românești: Constituția din 1866>>.

p. 543-544.

Note sur les Bruxellois - Une -

1 feb.

Dessin à me à partir 18[illegible]

Note sur les Principautés-Unies de Moldavie et de Valachie,

Cuza plănuia de mult o lovitură de stat.

Paris 1864.

« Enfin le prince Couza osa parler de dictature. Et en août 1863 son agent à Constantinople remettait à la Sublime-Porte et aux ambassadeurs des puissances garantes un memorandum, où après avoir discuté „ l'impossibilité d'administrer avec les institutions actuelles, le hospodar demandait comme condition préalable, la proclamation de la dictature pour cinq ans, afin d'organiser une administration régulière et de doter progressivement la nation roumaine d'institutions libérales."
Il essayait de démontrer la nécessité d'un Etat ~~A~~ voulu par lui; et après avoir manifesté l'intention de faire un coup d'Etat, il demandait aux puissances de vouloir bien reconnaître par une transaction européenne le fait qui serait accompli. Un coup d'Etat est l'acte le plus grave dans le gouvernement d'un peuple, puisque c'est faire tourner au renversement des institutions établies les forces mises dans les mains du pouvoir pour les maintenir. Si parfois et dans des cas extrêmement rares il trouve en quelque sorte son excuse dans la volonté générale des citoyens, il devient le plus grand des crimes quand on mendie chez l'étranger un appui pour le réaliser. On a vu des nations, dans des moments de crise, accepter une dictature libératrice. Mais pour cela il faut le génie du chef, de grands services rendus, ou une tradition puissante. La concentration du pouvoir résumé en un seul peut être un moyen de salut public au milieu des craintes qu'inspire une liberté qui déborde; mais a-t-on jamais vu des peuples chercher leur refuge dans la dictature, lorsque précisément ils ne sont fatigués que d'un long absolutisme? Le prince Couza n'obtient point des cabinets les ménagements dont il s'était flatté.

» Après avoir reçu le memorandum, — acest tată e făcut după Mémorial diplomatique, 17 janvier 1861 — le cabinet de Paris transmit à son ambassadeur à Constantinople une note contenant l'inadmissibilité d'un coup d'Etat ou, ainsi que la qualifie la dépêche, d'un acte isolé du prince Couza, comme contraire à l'acte international signé à Paris, le 19 août 1858. La dictature pour cinq ans était également rejetée: l'administration du hospodar, dit la dépêche, n'offrant sous tous les rapports aucune garantie, et la faute de cet état de choses incombant plutôt aux hommes qu'aux institutions" ».

p. 7–8.

Note sur les Principautés-Unies de Moldavie et de Valachie, Paris 1864.

« En ce qui concerne le sort des paysans, le prince Couza qui, durant des années, avait constamment repoussé tout projet, voyant aujourd'hui un nouvel ajournement impossible, s'efforce d'assumer le bénéfice moral de l'émancipation des masses par la propriété. Il y a quelques mois, une sourde agitation était entretenue dans les campagnes. Les préfets et sous-préfets excitaient les cultivateurs à refuser le travail aux propriétaires, et le gouvernement du prince qui avait obstinément refusé de présenter une loi pour l'organisation armée du pays a été jusqu'à distribuer clandestinement des armes aux paysans, violant les lois en prenant même l'argent des caisses communales par simple décret. C'est à la suite de ces mesures arbitraires et pour remédier à une situation anormale que la Chambre a voté l'organisation des milices. Ainsi après avoir essayé de diviser les partis politiques, dans l'espoir de les dominer plus aisément, le prince a eu la pensée coupable de soulever des divisions de classes ».

p. 24-25.

« Le prince s'amuse. S'il rêve un coup d'État à la Napoléon, il se livre en attendant aux passe-temps de Louis XV ».

p. 25.

Mihail Kogălniceanu ~~Scriitor~~ și bărbat de stat,

București 1907, Ed. II (Biblioteca Populară „Minerva" Nr. 9).

Despre împroprietărirea țăranilor luceafărul cunoaște la p. 44–51.

Mémoires du Prince d. Soutzo

1864.

Mémoires du Prince Nicolas Soutzo grand-logothète de Moldavie 1798-1871.
Publiés par Panaïoti Kizos, Vienne 1899. —

LXVIII

Le coup d'état

1865.

«La session de 1863-1864 a été remplie par des travaux auquels elle n'avait pu se soustraire. Kogalnitchano, n'ayant en vue que de la mettre dans son tort, en la poussant dans ses derniers retranchements, lui avait offert en pâture tous les projets qu'elle avait inscrits dans son programme. Le coup d'état était de longue date préparé dans l'esprit du prince et du premier ministre qu'il avait choisi pour l'accomplir; il ne manquait que l'évidence du mauvais vouloir de l'assemblée pour le justifier; elle s'y prêta avec toute la maladresse dont elle fit constamment preuve dans ses relations avec le gouvernement. La majorité modérée aurait été en effet maîtresse de la situation et aurait fait prévaloir sa politique, si, en abandonnant la chimère de la déchéance du prince, qui la maintenait dans une attitude militante et une opposition systématique et inconsidérée, elle s'était étudiée à effacer les défiances qui l'éloignaient du pouvoir. Au lieu de cela, elle mettait constamment le prince en demeure de choisir son cabinet dans les rangs du parti dont les tendances étaient incompatibles avec les principes qu'elle professait et livrait ainsi le pays à la fougue insensée des innovateurs irréfléchis ou à l'impéritie des gens inepte.

Kogalnitchano avait mis, dès le début, l'assemblée au pied du mur. Un projet d'adresse dépassant en virulence celui de l'année dernière avait été soumis à la chambre; le ministre demanda que la délibération en fût remise à la fin des travaux. „Si vous entrez, dit-il, dans la discussion de cette adresse, tout votre temps sera absorbé par des débats passionnés et interminables et la session sera tout aussi stérile que la précédente. Je vous soumets tous les projets que vous avez exigés dans votre dernière adresse; je remplis vos vœux, vous n'avez qu'à vous occuper de leur réalisation. Vous avez tout le temps d'apprécier mes actes et d'y adapter votre conduite à votre égard. Si après cela vous vous jugez dignes de blâme, vous vous blâmerez en connaissance de cause et il appartiendra au prince de se décider entre la chambre et son ministère." Cette proposition, aussi logique qu'adroite, fut adoptée, au grand déplaisir des chefs de l'opposition, qui voulait précipiter le dénouement, mettre le gouvernement dans l'impossibilité de fonctionner et, éventuellement, prononcer même la déchéance du prince.

Proclamer à tout propos la souveraineté de l'assemblée, envahir les attributions du pouvoir exécutif et le tenir sous tutelle, refuser le budget pour mettre le ministère en état de rébellion contre la légalité et lui susciter des embarras inextricables, telles étaient les armes choisies par la coalition pour battre en brèche le pouvoir par des moyens détournés, mais spécieux.

En effet, la résistance partielle qu'avait rencontrée dans

le courant de 1863 le paiement des contributions, encouragée par une presse anarchique et par les déclarations des orateurs dans la chambre, avait fini par prendre une extension progressive, de manière que, si le cas du refus du budget s'était reproduit en 1864, le gouvernement aurait eu à lutter contre les plus graves embarras; il ne lui serait resté que l'alternative de se livrer, pieds et poings liés, entre les mains d'une majorité hostile ou d'en finir par un coup d'état.

Les travaux de l'assemblée se prolongèrent pendant près de six mois, mais le budget n'avait pas encore été voté; la loi rurale, que Kogalnitchano tenait à gloire de corriger de façon à ruiner les propriétaires, avait subi des amendements qui ne répondaient pas au but qu'il s'était proposé et le vote du budget avait été subordonné au renversement du ministère et à son remplacement par des individus pris au sein de la majorité. Ainsi, malgré la retraite de quelques chefs de l'opposition, qui abandonnèrent la partie, rebutés de ce qu'on n'avait pas voulu se prêter à l'impétuosité de leurs combinaisons hardies et tranchantes, la chambre ne laissa pas de poser, encore cette fois, le dilemme de la situation à l'option du gouvernement.

Le coup d'état du 2/14 mai 1864 vint trancher les difficultés: l'assemblée fut dissoute au moment où elle préparait une adresse furibonde et le prince fit appel au suffrage universel.

L'issue de cette manœuvre n'était point douteuse. On se tromperait fort, si l'on voulait assimiler ce que la manifestation de l'opinion d'un peuple civilisé a d'imposant et d'inviolable avec le vote arraché à une population qui ne se rend pas compte de l'épreuve à laquelle on la soumet et qui n'a toujours eu qu'obéir, les gens forcés, [illegible] faite.

Chez nous, les masses n'ont d'opinion que celle qui leur est inculquée par les agents du pouvoir; elles l'admettent aveuglément, puisqu'il ne leur a jamais été donné d'en juger, à plus forte raison lorsqu'on n'a pas manqué d'insinuer aux paysans, de longue date, que c'était pour s'affranchir de l'opposition qu'il rencontrait dans la question du partage des terres que le gouvernement avait besoin de pouvoirs exceptionnels.

C'est ainsi qu'environ sept cent mille voix se sont prononcé pour le plébiscite proposé par le gouvernement, contre cinquante mille abstentions. Cependant, qui oserait dire - quelque persuadé qu'il soit du contraire - que ce n'est pas là le vœu de la nation et que l'appel fait aux masses n'ait consacré le régime patronné par l'assemblée et corroboré le pouvoir du prince? Ce serait faire insulte au peuple roumain et dénier le principe de la souveraineté nationale, que les démagogues n'ont cessé de prôner par toutes les voies de la publicité.

Par surcroît de précaution, une clause intercalée dans le plébiscite accordait au prince la faculté de promulguer des lois jusqu'à la réunion de l'assemblée. Le prince se rendit à Constantinople pour régler sa nouvelle position; la conférence, sans adopter les détails du plébiscite, mais sans les repousser non plus explicitement, avait reconnu la nécessité de modifier la convention dans un sens moins libérale, mais le plébiscite

n'en demeura pas moins comme la base fondamentale du régime dictatorial qui est suivi depuis la dissolution de l'assemblée.

Bien des personnes sensées - et je me place moi-même à leur suite - avaient fini par appeler de leurs vœux le coup d'état. L'expérience de cinq années de régime constitutionnel avait démontré que, loin de produire aucun résultat satisfaisant, ce régime avait plongé le pays dans le chaos et le conduisait au bord du précipice, et puis, les idées subversives et anarchiques avaient pris tellement le dessus, qu'on en était venu à préférer à un pouvoir qui renverse un pouvoir discrétionnaire, fût-il oppressif.

Il fallait procéder, une de nouveaux frais, à une complète organisation, et en pareil cas - j'en ai acquis la conviction - ce n'est toujours qu'un pouvoir unique, pourvu qu'il soit éclairé et bien intentionné, qui puisse en venir à bout. Dans les précipitantes du moins, il n'y a jamais eu de progrès et de réforme salutaire qu'à cette condition.

Je disais un jour au prince: „Vous n'avez plus d'entraves, vous n'êtes plus gêné par les luttes parlementaires; mais songez que tout le monde a maintenant les yeux sur vous et qu'il attend de vous seul les résultats qui serviront à justifier l'acte du 2 mai ou à le condamner." Le prince, je n'en doute pas, était imbu de cette vérité et avait mis avec ardeur la main à l'œuvre, pour accomplir la tâche dont il avait assumé la responsabilité; mais des mobiles indignes d'une si noble mission, les passions et l'esprit de vengeance eurent une grande part dans ses déterminations et compromirent en grande partie une œuvre qui aurait dû le glorifier.

A côté de cette fausse direction prédominante, il y eut quelques fausses manœuvres, quelques défectuosités dans les combinaisons improvisées, dues à la précipitation inpardonnable dont le ministère avait fait preuve dans l'application des mesures les plus sombres et les plus délicates, jaloux qu'il était d'en faire rejaillir la gloire sur lui seul et peut-être aussi de compléter son programme avant sa déchéance.

Cette précipitation, qui marche de front avec l'improvoyance, est d'ailleurs dans le fond même du caractère de Kogalnitchano. Esprit vif, primesautier, hardi dans ses combinaisons, il se rebute des détails et des lenteurs et manque de cette qualité de circonspection, qui embrasse, dans une étude lente et approfondie, les conditions préliminaires et les conséquences d'une mesure d'intérêt public. Aussi ce caractère l'entraîne-t-il tous les jours à des contradictions, à des ordres et à des contre-ordres qui embrouillent les affaires, ainsi qu'à des mécomptes qui dénotent une légèreté inpardonnable pour un chef de cabinet.

On pourrait bien demander à M. Kogalnitchano si lui, habitué à briser les entraves qui pourraient le gêner, sans tenir compte de la légalité des ses actes, se serait plu à l'application sérieuse de la constitution votée par la commission centrale et dont il avait été un des premiers promoteurs et le plus fervent champion. Despote au pouvoir, radical dès qu'il n'y est plus, changeant de politique et de principes suivant les circonstances, sans souvenir du passé, sans plan arrêté pour l'avenir, tel est le ministre qui s'est fait fort d'exécuter le coup d'état et qui l'a fait servir à ses instincts ~~[illegible]~~ malveillants et passionnés.

Personne n'a douté que l'assemblée fruit du suffrage universel ne fut composée, en grande majorité, d'instruments dociles aux vues du gouvernement;

néanmoins, les dispositions organiques les plus importantes, des mesures d'un haut intérêt social, ont été décrétées par l'initiative du pouvoir exécutif, de manière à ne laisser à la nouvelle chambre que des occupations banales et le vote du budget, dont le refus n'était plus à craindre, puisque le cas avait été prévu et détourné par une clause spéciale du statut organique.

LXIX.

. . . . . .

« La question rurale, débattue depuis quelques années, sans que les sophismes des communistes aient pu ébranler les principes immuables qui sont la base des sociétés et sans amener par conséquent un mode de solution raisonnable, était une question d'intérêt universel; elle impliquait des considérations de droit et de fait qui ne pouvaient être abordées qu'avec une extrême circonspection. A part une petite partie de la population qui se livre au commerce ou au négoce, tout le reste rentre dans la catégorie des propriétaires fonciers, des cultivateurs et des fermiers....; la masse de la population est essentiellement agricole et le revenu du pays n'a sa source que dans l'agriculture. On voit par là de quelles précautions un gouvernement sage et prévoyant devrait entourer toute mesure qui viendrait intervertir brusquement le système établi et porter une rude atteinte à tous les intérêts sociaux.

On a prétendu que le paysan avait acquis un droit de propriété sur le terrain qui lui était concédé contre son travail; mais les arguments sophistiques employés à l'appui d'une thèse insoutenable ne pouvaient résister à l'évidence et à la saine raison. Je n'entreprendrai pas de combattre ces arguments aujourd'hui, où cette tâche serait tout-à-fait oiseuse.

On a soutenu que l'indemnité à accorder aux propriétaires ne devrait pas être l'équivalent de la valeur des terrains dont on les exproprie mais de celle du travail auquel le paysan était tenu. Le travail, effectivement à la suite de la perturbation survenue dans le prix des terres, qui ont haussé de valeur par le développement du commerce, et dans celui de la main d'oeuvre, qui est baissé relativement par l'accroissement de la population agricole, le travail, dis-je, n'était plus l'équivalent - du moins dans toutes les localités - du terrain exploité par les paysans. Mais passons là-dessus, tout en remarquant néanmoins que le fait même d'une indemnité quelconque sert à prouver à quel point les arguments en faveur du droit des paysans sur la terre sont insidieux et mal fondés dans l'esprit même de ceux qui les soutiennent.

Tout en se résignant à l'indemnité du travail, on attendait raisonnablement à ce qu'elle fût réelle, qu'elle fût le produit de l'estimation préalable du taux moyen de la main d'oeuvre d'après les localités, qui offrent entre elles des diversités considérables. Dans telle partie du pays, la terre se paie à raison de trente-cinq à quarante ducats la faltche; dans telle autre, elle ne vaut pas plus de dix ducats; la location annuelle d'une faltche de terrain utile varie d'un à six ducats. Il en est de même du travail, dont le taux est déterminé par la facilité plus ou moins grande de trouver des bras, par la proximité de la frontière où l'on peut se procurer des ouvriers voyageant à des salaires très modiques, par la cherté relative des objets de consommation usuelle, qui font varier le prix de la journée de deux à douze piastres aux environs de Salatz.

Eh bien! a-t-on tenu compte de tout cela pour égaliser au moins le sacrifice qu'on a imposé aux propriétaires? A-t-on tenu compte de la répartition inégale de la population agricole sur les domaines? S'est-on inquiété de

eux, parmi les propriétaires, qui à aucun prix ne sauraient suppléer aux bras dont on les a privés d'emblée? A-t-on pensé à l'énorme déchet de l'exportation des produits agricoles, l'unique source de revenu des principautés, et à la diminution subite, plus ou moins sensibles, plus ou moins considérable, des rentes des particuliers? A-t-on songé au moins à atténuer la secousse produite par l'imprévu de l'innovation, dans un temps de gêne générale, moyennant l'établissement préalable d'une banque foncière, moyennant la précaution de ménager des bras pour les localités qui en seront entièrement dépourvues?

Rien de tout cela! On a stipulé pour l'indemnité un chiffre commun, arbitraire, tellement réduit que, dans les localités mêmes où la main d'oeuvre est moins chère, il ne représente pas la moitié du travail correspondant au terrain concédé, tandis que la valeur même de ce terrain avait fini par dépasser d'un tiers ou de moitié le taux du travail. Et, pour se tirer d'affaire, on n'a donné aux propriétaires, pris au dépourvu, que le délai de la saison de l'hiver, pendant laquelle ils sont tenus de s'entendre à l'amiable avec les paysans, souvent récalcitrants et prétentieux, de mesurer les terrains à livrer, d'aplanir toutes les contestations, de courir les différents délais stipulés, jusqu'à un règlement définitif, de s'arranger enfin avec les fermiers ou de se préparer à une exploitation directe.

Il en est résulté, qu'en laissant de côté les abstractions et en supputant le sacrifice à sa juste valeur, chaque faltche dont on dépossède le propriétaire ne lui est payée qu'à raison de 8 à 8½ ducats, qu'elle lui en ait coûté 10 ou 40; qu'à étendue et qualité égales de terre et sur une valeur moyenne de 25 ducats la faltche, celui qui n'a eu que 50 paysans, dotés chacun de quatre faltches, perd sur la prise du terrain concédé — défalcation faite de l'indemnité — 3.220 ducats, tandis que celui qui en a eu 200, en perd 12.872.

Toute le monde, sans exception, aspirait à ce que la question rurale fût tranchée, à ce que les obligations réciproques fussent supprimées; tout le monde se prêtait complaisamment à un juste sacrifice pour en arriver à cette fin et placer le paysan roumain dans les conditions où se trouvent les cultivateurs dans tout pays civilisé; mais tout le monde s'attendait à voir la nouvelle mesure s'appliquer avec équité, circonspection et une sollicitude propre à ménager la transition et à sauvegarder les principes et les intérêts de premier ordre, sans remuer d'un coup de baguette le pays dans ses entrailles.

Qu'on se figure tous les fermiers abandonnant en même temps les terres, ou élevant des prétention d'autant plus absurdes que la détresse de la plupart des propriétaires les livrait à leur merci!

Voilà comment on a manié un intérêt vital, commun à toute la population et qui touche à des droits incontestables et atteint l'unique revenu du pays, jusqu'à occasionner à un grand nombre de propriétaires un préjudice inattendu de la moitié, et quelquefois plus, du revenu qu'ils se sont fait de bonne foi, en y mettant leur pécule et les peines d'une vie entière. Quoi de plus sensible, de plus ruineux pour des familles dont la plupart étaient déjà accablées de dettes et subissaient la gêne engendrée par huit années de détresse, de défaut de crédit et de charges croissantes, sans avoir été dotés d'aucune de ces réformes qui réparent les pertes et qui relèvent et font prospérer les nations!

LXX.

En résumant les observations générales que suggèrent la contexture de la loi rurale, le mode de son application et la perturbation qui s'ensuivra pour les

intérêts privés et publics, je n'ai pas fait mention des conséquences accessoires que l'imprévoyance a entraînées pour d'autres classes que celle des propriétaires fonciers.

Les créanciers hypothécaires, par exemple, qui ont cherché leur sécurité dans une étendue de terre et un revenu déterminés, ne trouvent plus dans ce qui reste de la terre et du revenu une garantie suffisante pour le recouvrement de leurs créances, tandis que les débiteurs, qui s'étaient arrangés pour desservir régulièrement les intérêts de leur dette et peut-être partie du capital, se voient dans le cas de suspendre leurs paiements et exposés à la vente forcée d'un domaine qui, dans les conditions actuelles, n'obtiendrait pas le tiers de son prix normal.

Je ne parle pas non plus des conséquences désastreuses qui menacent le fisc lui-même, dans un moment où ses ressources sont loin de faire équilibre avec les dépenses, où le déficit existant ne laisse d'autre perspective qu'une progression qui, avant deux ans, devra dépasser du double le total du revenu de la principauté, à moins que des économies radicales ne viennent rétablir la balance.

Car il faut bien remarquer que, par une conséquence nécessaire de certaines dispositions de la loi rurale, ce déficit est encore sujet à être aggravé par la diminution du revenu de plus de mille douzièmes que l'état a hérités des monastères sécularisés, par la destination de l'indemnité à percevoir sur ces domaines affectée à subvenir à celle qui est due aux particuliers, enfin par l'aliénation à prix modiques de parcelles destinées à la dotation des paysans qui restent à l'état de prolétaires.

Je ne m'appesantirai pas, ai-je dit, sur ces graves inconvénients accessoires, résultant de la précipitation qui a présidé à la solution d'une question qui embrasse tous les intérêts sociaux, mais je demanderai si cet inconvénient entraîne à passer outre, en fermant les yeux sur les difficultés et les pierres d'achoppement qu'on rencontre sous ses pas, devra au moins tourner à l'avantage des paysans, en faveur desquels cette révolution sociale est censée avoir été accomplie. Loin de compter sur un pareil résultat, tout homme sensé ne doute que la condition de propriétaire, dans laquelle on a placé le paysan, ne soit un acheminement vers une ruine plus ou moins prochaine.

Dès la première application de la loi, on verra surgir une classe qui n'existait pas dans le pays, une classe de cultivateurs prolétaires, n'ayant plus droit à l'assistance du propriétaire, ni à l'exploitation d'une parcelle de terre sur le domaine où ils sont établis. Cette classe se recrutera chaque année des adultes en état de pourvoir à leur subsistance, ainsi que des immigrants que les propriétaires auront intérêt à accueillir sur leurs terres, mais qui seront repoussés de toutes parts. Le paysan lui-même devenu possesseur de quatre feltches en moyenne, après avoir partagé ce terrain entre ses enfants, finira, bien avant l'expiration du délai de quinze ans, à compter, lui et ses enfants, au nombre des prolétaires, après s'être épuisé dans l'intervalle à travailler sans relâche pour desservir les annuités de l'indemnité. Il y en aura, d'ailleurs, et en grand nombre, qui dès le début se trouveront, malgré leurs quatre feltches, accablés de besoins: le possesseur de plusieurs têtes de bétail, privé de la faculté de la vaine

pâture tolérée jusque-là par le propriétaire, ne pourra affecter moins de deux faltches de pâturage et une prairie à l'entretien de son bétail et ne s'en réservera qu'une seule pour une culture, qui en tout cas sera insuffisante à lui assurer sa subsistance.

Les charges qui pèsent sur le paysan par suite du changement de sa condition peuvent être évaluées, sans exagération, à quinze ou seize ducats par famille, ou le sextuple au moins de celles qu'il subissait jusqu'ici. Comment y fera-t-il face? à quel excès de travaux ne devra-t-il pas se résigner pour en arriver, après quinze ans, à ne posséder qu'un tiers ou un quart de la parcelle qu'on lui fait acquérir?

Dès lors, ne se trouvera-t-il pas à la merci des propriétaire, dépourvu de terrain et de tout droit à leur assistance, obligé de passer par les conditions qu'on lui imposera et tout aussi misérable que la plupart des rézèches, qui se mettent aux gages des paysans pour subvenir à leur subsistance? A plus fort raison lorsque les machines agricoles, qui affluent déjà dans le pays, auront suppléé au besoin de la main d'oeuvre et que les chemins de fer auront rendus inutiles les transports, si coûteux, qui sont une des principales ressources des villageois.

Le paysan, sous le nouveau régime, aura donc une parcelle de terre, il sera membre d'une commune indépendante du propriétaire, il jouira d'une pleine liberté d'action; mais tout cela en théorie; en fait, il sera accablé d'obligations, de travaux et de surcharges.

Si cela doit malheureusement aboutir à de pareils tristes résultats, on aura donc bouleversé l'ordre social, on aura spolié les propriétaires sans aucune apparence de légalité, porté une rude atteinte à l'industrie et au revenu public et privé, accablé le paysan de charges et préparé sa ruine, pour en arriver à mécontenter et appauvrir toutes les classes de la société!

Une réforme dans le mode d'exploitation des grands domaines devait nécessairement avoir lieu. Le paysan était assujetti à des obligations compensées par les droits dont il jouissait à la culture d'une parcelle de terre déterminée; cette transaction bilatérale imposée par la loi enchaînait le libre arbitre du propriétaire, en même temps que du paysan. Quoi de plus rationnel que d'assurer à chacune des deux parties leur liberté d'action et d'assimiler le paysan roumain à tous ceux de sa classe qui habitent les pays les plus civilisés du monde! Il y a plus: les propriétaires auraient, de leur plein gré, laissé aux villageois la circonscription de leur commune, leurs habitations de leurs enclos, sans prétendre la moindre indemnité. Et moyennant la suppression des obligations réciproques, le paysan serait resté libre d'agir d'après ses convenances et ses intérêts, dans la limite de ses facultés, et de passer des accords de gré à gré avec les propriétaires. C'était là la seule solution naturelle et équitable, qui, sans forcer la légalité et le bon sens, n'aurait été à charge à aucune des parties et n'aurait mécontenté personne.

On n'en a pas voulu.

Pourrait-on après cela ne pas être persuadé que la révolution accomplie doit être attribuée, moins encore à une étude raisonnée des véritables intérêts sociaux, qu'à un calcul vindicatif et passionné! »

p. 390 - 401.

G. G. Burgheler.

M. Kryälwreaun

1864.

G. G. Burghele - Mihail Kogălniceanu. Conferință Desvoltată în Atheneul Român din Dorohoiu. Cu 6 stampe și cu o precuvântare de... V. A. Urechiă, Bucuresci 1901.

Partidul național din Moldova cerea la 1848 «obozirea boerescului făcându-se din gospodari proprietari de pământ în schimbul unei drepte despăgubiri proprietarului moșiei. După 1848 marea reformă face un pas înainte în Moldova unde bunul domnitor Grigore Al. Ghika printr'o lege consfințesc drepturile țăranilor la pământ, lege care din nenorocire nu s'a aplicat. Mai pe urmă în Divanul Ad-hoc al Moldovei marele patriot Anastasie Panu la 9 Noembrie 1857 citește o propunere a țăranilor care tindea la răscumpărarea boerescului, având țăranii dreptul să rămâie absolut stăpâni pe bucățica lor de pământ, zice propunerea. In Muntenia, încă de la 1846, venitatul Nicolae Bălcescu, scrise asupra stărei sociale a muncitorului român în țările române. Chestia apoi a fost ~~apoi~~ desbătută în Comisia Centrală de la Focșani și în Cameră în mai multe rânduri, așa că reforma proiectată nu putea surprinde pe nimeni. Toți cei interesați, prin lucrările premergătoare săvârșite cu douăzeci de ani înainte, au putut să-și dea părerea asupra rezultatelor bune sau rele pe care le va produce împroprietărirea țăranilor. Astfel sta chestiunea în ajunul lui 2 Maiu 1864. Trebuia numai omul ferm decis a aplica această reformă. Acest om a fost Mihail Kogălniceanu».

p. 63-64.

M. Kogălniceanu - Autobiografie

1864.

Mihail Kogălniceanu = Autobiografie. Desrobirea Țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țăranilor. Cu o notiță introductivă de Petre V. Haneș, Ed. III, București. (Bibl. pentru toți No. 117).

Emanciparea țăranilor.

<< --- A face istoricul chestiunii rurale în țările române, este a scrie încă și a scrie istoria a trei secole de împilări făcute poporului român »

Sobrul dela 3 Aug. 1746 din București a proclamat desrobirea țăranilor. La fel sobrul dela Iași din 6 Apr. 1749. Cu toate aceste hotărâri țăranii au rămas legați de pământ. În secolul XVIII s'a încercat de către oficialitate îmbunătățirea soartei țăranilor ce nu izbuti cari umpleau cronica. Nu s'a isbutit. Deși art. 46 al Convenției din Paris hotăra << că se va proceda fără întârziere la revizuirea legii care regulează relațiile dintre proprietarii de moșii și cultivatorii de pământ în vedere de a îmbunătăți soarta acestor din urmă, — în anul 1862, în plin parlament, întâiul prim-ministru al României-Unite proclama tristul și dureросul adevăr că brațele țăranului constituiau capitalul proprietarilor. ..... Ideile de emanciparea țăranilor români nu le-am avut numai eu, culese în timpul vieții mele de student la Universitatea din Berlin; le-au avut toți junii mei contemporani, fie că ei s'au adăpat la sorgintea civilizațiunii germane, fie că ei s'au nutrit de civilizațiunea franceză. Toți câți ne-am întors în țară din școalele străine, ne-am dat de misiune: desrobirea țăranilor de lanțurile iobăgiei, a pontului și a clăcei; constituirea proprietății mari și mici ca proprietate liberă și absolută, ca proprietate occidentală ..... La 1840, tinerii români din Paris ținură o întrunire în care costache Negri proclamă necesitatea împroprietăririi țăranilor, ca o reformă de care atârna viitorul Statului român »

Lucrarea lui Kălinescu asupra plugarilor români apărută în „Magazinul istoric" la 1846, a pus << chestiunea la ordinea zilei. Toate spiritele luminate, toate inimile simțitoare își însușiră soluțiunea chestiunii, ca un țel nobil al activității vieții lor ».

Revoluția din Muntenia la 1848 a proclamat desființarea clăcii și a iobăgiei și împroprietărirea țăranilor fără pământ. Tinerii moldoveni refugiați la Cernăuți au fost și ei pentru împroprietărire. „Dorințele partidului național din Moldova" au fost redactate de M. Kogălniceanu. Spre deosebire de Muntenia << realizarea reformei a fost statornicită de proprietarii ei [Moldovei] în toate acoziunile și în curs de 16 ani, până la 1864. Nu a fost tot așa în Țara Românească. Judată după proclamarea guvernului provizoriu, s'a orânduit o comisiune compusă de reprezentanți ai proprietarilor mari și de deputați sătești --- ». Cu toată că aceștia din urmă au făgăduit că sătenii vor despăgubi pe proprietari pentru pământul cedat, totuși nu s'a ajuns la împroprietărire. Comisiunea a fost desființată și Locotenența a ordonat sătenilor să facă arăturile de toamnă. Locotenența prin proclamația din 6 Sept. 1848 a căutat să explice voile minții cari contraziceau proclamația din 11 Iunie, afirmând totodată că clăcașii vor fi scutiți de clacă, iobăgie, ziua de plug și canonul de lemne.

După convenția dela Balta-Liman, Barbu Știrbei în București și Grigore Ghica în Iași au pus niște comisii care să elaboreze noi proiecte

<< de reformare a relațiunilor dintre proprietarii de moșii și dintre cultivatorii de pământ >>. Acești proiecte au fost întărite de sultan printr'un ~~firman~~ hatișerif, și apoi publicate cu firmanul românu. Știrbei ca mare proprietar era mână de părerea proprietarilor, și tăgăduia ~~ţăranului~~ țăranului << orice drept asupra pământului, chiar a acelor drepturi care le erau recunoscute de vechi, recunoscute, în cele din urmă, chiar de Codul Caragea >>. Țăranii însă au refuzat, în semn de protest, să lucreze. În această cauză << mai nicăieri nouă legiuire nu fu pusă în lucrare; proprietarii se mulțumiră să li se dea de către țărani dijma din semănăturile făcute de ei, și să li se dea câte una sau două zile, iar moșia întreagă rămâne în folosul țăranilor. Această reformă era departe de principiul creării unei proprietăți, proprietăți absolute și individuale urmărite de generațiunea progresistă. Legea lui Vodă Știrbei creia un fel de communism, care a îngreuiat mult aplicarea legii rurale din 1864 >>.

În Moldova însă, Sărgore Ghica cu ajutorul miniștrilor săi aleși din partidul național sau adepți ai noilor reforme, făcu o lege rurală << blândă, părintească, pentru țărani. Noua lege consfinți drepturile seculare ale țăranilor, hotări ca ogoanele țărănești să fie alese și stâlpite, țăranii să nu poată fi strămutați din ele; se desființă dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpânii de moșii era bine determinată. Această lege era înaintea precursoare și pregătitoare legii rurale din 1864. Dacă ea n'a produs efectele salutare care se așteptau de bunul domnitor, cauza trebue căutată în stăpânirea proprietarilor, în slăbiciunea guvernului, care, prin întâia sa instituire, era provizorie și, prin urmare, fără putere >>.

<< Iată în ce stare se găsea această chestiune rurală când Tratatul din Paris decretă că populațiunile din Țările române vor fi consultate ---- >>.

În Adunarea din Iași s'a discutat și chestia legii rurale. << În ședința de 9 Octombrie 1857, în a 16-a ședință a Adunării, reparatorul Anastasie Panu a dat citire propunerii locuitorilor pentru și exprimând dorințele țăranimii. Această propunere este una din pledoariile cele mai elocinte în favoarea țăranilor, ea descrie cu litere de foc suferințele seculare ale muncitorilor ---- Această cuvântare nimerea azi în România ca le va zări revoluționare și comuniste, pentrucă faptele au dovedit că realizarea cererilor țăranilor făcută în 1864 nu a răzgut salvarea proprietăților, ci din contră a îngreuiat-o, ci a făcut din țăranii dispoitori comuniști ai moșiilor străine. ---- În toate județele proprietarii se adunară, formulară protestări, jalbe, memorii, în vedere de a sprijini proprietatea și de a arăta ca false afirmările țăranilor. Fură ~~[illegible]~~ unele publicate prin ziare, altele comunicate reprezentanților puterilor străine. Propunerea țăranilor a fost trimesă în cercetarea comitetelor proprietarilor mari

și proprietarilor unici.—.». Protestele împotriva țăranilor au provocat dela proprietarii unici, «n'a ajuns la nici o soluție. La 18 Dec. raportul comitetelor au venit în discuția întregii Adunări ad-hoc. Cei contrari să dea o soluție favorabilă chestiei țărănești, au fost «asediați și amenințați de alegătorii lor». Așa a pățit și Kogălniceanu ca reprezentant al marilor proprietari din Dorohoi, trebuind să renunțe la orice soluție radicală. «N'am mărginit—vrea Kogălniceanu— a vă aduce în propunerea prezentată de Dimitrie Rallet și susținută de Vasile Sturdza, Petin Mavrogheni și alți partizani ai emancipării țăranilor, care se mărginea a proclama în principiu desființarea răscumpărării prin lucru a pământului ce se dă locuitorilor după zăvelile de astăzi și rezervarea Adunării legiuitoare viitoare de a vota o lege, căreia să fie supuși și locuitorii, și proprietarii, și care, desvăluind acele principii, să hotărască această chestie atât de importantă și de urgentă pentru Principatele-Unite..... Adunarea ad-hoc — după cum asediată — a votat cu mai puțin decât zece pronunțări: niciuna din ele n'a obținut majoritate, ținându-se definitiva hotărâre la viitoarea Adunare legislativă... Un rezultat însă s'a dobândit: despărțirea partidelor pe tărâmul chestiei rurale s'a efectuat, formându-se pentru întâia dată atunci în mod definitiv partidul liberal și partidul conservator, când mai înainte lumea politică din Moldova era împărțită numai pe tărâm politic, adică partidul unionist și partidul separatist»

«Chestiunea rurală a mai venit apoi în sânul Comisiunii centrale sub Ferește: ea a dat loc la lungi și furtunoase discuțiuni între liberali și conservatori; majoritatea conservatoare a redactat, în fine, un proiect prin care țăranilor se liberau brațele, dar li se smulgea bucățica de pământ... lăsându-li-se ... locuințele și câteva prăjini de islaz.»

Țăranii nemulțumiți, au tăcut. Comisia Centrală fără nici o aprobare a tipărit și răspândit prin sate «proiectul nefast».

Dela 25 Mai până la 6 Iunie s'a discutat (la 11 Iunie 1862 s'a dat votul definitiv), proiectul de lege votat de Comisiunea Centrală și prezentat de primul ministru Barbu Katargiu, care era apărătorul marii proprietăți. Kogălniceanu a combătut proiectul în ședințele dela 25 Mai și 1 Iunie 1862.

La 2 zile după aprobarea lui Katargiu, la 11 Iunie, «majoritatea adunării, speriată și îndignată de o crimă fără exemplu încă în analele țărilor române, nu mai ascultă glasul dreptății, ci înspăimântată de ură și de răzbunare către țărani, întru nimic solidari cu un asasinat nici dorit, nici pregătit, nici săvârșit de ei, a votat ștergerea tuturor drepturilor țăranilor, luarea din mâinile lor a ogoarelor cumpărate de ei, dându-le însă drept mângâiere, ca pământ comunal, trei prăjini la moșii de câmp, două prăjini la moșii de mijloc și un prăjon și jumătate la moșiile de munte, și aceasta — — — ca pământ arendat cu a cincia parte, care urma a se hotărî de către consiliul județean..... Când, la 11 Octombrie 1863, am fost chemat în capul vechiului minister, — spune Kogălniceanu —, am găsit proiectul în starea în care el a fost trimis de către președintele Consiliului de miniștri. Negreșit că un as, ți cunoștința domnească la un proiect, ale cărui temeiuri eu și cu toți liberalii de orice nuanță le-am combătut cu toată energia încă un șir de 16 ani neîntrerupți. — — — În Aprilie 1864 am înfățișat... proiectul

de lege rurală, astfel precum partidul liberal l-a fost prezentat în 1862 în opoziție cu proiectul de lege elaborat de Comisiunea Centrală; dar de aci lucrurile s'au încurcat ca'n nod gordian. Numai pentrucă proiectul de lege a fost prezentat și că Monitorul a publicat în aceeași zi cuprinderea lui, au pricinuit un soi de blam, publicațiunile fusă erau necesare pentru a liniști populațiunile rurale agitate de publicitatea proiectului de lege al Comisiunii Centrale. Ministerul și-a dat demisia. Domnul nu a primit-o și Camera a fost prorogată pentru ziua de 2 Mai. În această și adunarea din momentul misiei la tribună a biuroului său, a declarat că nu voiește a trata cu mine, nici chestiunea rurală, nici reforma legii electorale octroiată de străini prin Convențiunea dela Paris..... Nă voi mărgini numai a cita ca simple fapte înștințarea acestui proiect în desbaterea Consiliului de Stat și promulgarea sa în ziua de 14 August 1864. Desbaterea acestei legi a ținut mai multe ședințe în Consiliul de Stat, prezidat de însuși Domnul.... Proiectul meu s'a modificat în linie, dar am găsit o împotrivire la propunerea mea de a se aplica legea de îndată, dată dela viitorul 23 Aprilie 1865». Cuza și cu Consiliul au spus să se aplice după 3 ani. Deosebirea esențială amânare ««înființarea îndată coordonarea și săvârșirea legii», Kogălniceanu, în calitate de ministru de interne, temându-se că țăranii nu vor fi voitori de pus la dată timp de 3 ani când există o lege care o desființează, și-a dat demisia. «« Cuza-Vodă ... după o matură chibzuire cu el însuși, a cumpănit temeinicele și importanta, ale aplicării imediate a marii reforme. Mi-a înaintat dar demisiunea și m'a împuternicit să pledez înaintea Consiliului de Stat necesitatea de a reveni la imediata aplicare a acestei legi. Consiliul de Stat și Ministerul au convenit ca legea să se pună în lucrare dela 23 Aprilie 1865, împuternicit fiind însă Guvernul de a înainta până atunci lucrările pregătitoare de constatare și de măsurare, prevăzută prin noul așezământ»

Kogălniceanu își exprimă recunoștința lui, muncitorilor: N. Kretzulescu, G. Vernescu, Alexandru Papadopol-Calimach «« care, punându-se mai pe sus de toate considerațiunile și dificultățile politice de pe atunci, au împreună lucrat și puternic contribuit la săvârșirea unei reforme care a schimbat fața economică a României.... Aplicarea legii rurale a dat loc pe alocurea, și mai ales în Țara-Românească, la turburări stăruitoare. În Moldova, ogoarele țărănești fiind alese încă prin legea lui Grigorie Sturza din 1850, strămutarea posesiunii nu s'a făcut în grabă, decât în urma necesităților de comasare. Nu a fost tot așa în Muntenia. Aci mai toate moșiile erau lucrate numai de țărani, și pe toată întinderea schimbându-se ogoarele mai anual după necesitățile agriculturii, a trebuit mai întâi dar a se aplica legea lui Știrbei Vodă, adică a se determina pe pământ întinderea ogoarele cuvenite țăranilor, și de aci multe nedreptăți». Cu toate acestea, a fost liniște în toată România, nu ca în Rusia și Austria, unde «« aplicarea legii rurale a dat loc la mii de acte de crude represalii ...».

p. 48–87.

Le Jouplanisme

1884.

Le pansclavisme - - - -

Le coup d'État, la Russie.

« Ici commence une autre histoire, plus grave et plus critique encore : plus grave, car il ne s'agit plus seulement de la Roumanie, mais de l'Europe dont l'équilibre a perdu l'une de ses assises ; plus critique, car le coup d'État du prince Couza, encouragé et soutenu par la Russie, met les Principautés-Unies dans la main du cabinet de Saint-Pétersbourg, et peut, d'un moment à l'autre, faire éclater cette question d'Orient qui doit être le remaniement de la carte du monde. Le prince usurpateur n'est donc pas seulement coupable envers son pays et envers les corps constitués qui, par un vote unanime et inattendu, l'ont élevé au trône de la Roumanie. Il est également coupable envers l'Europe qui l'avait placé, comme une sentinelle avancée en Orient, pour arrêter la Russie sur la pente vertigineuse qui l'emporte vers Constantinople. Ce n'est donc pas seulement la Convention de Paris qu'il fallait maintenir forte, entière et vivante ; c'est le testament de Pierre le Grand, toujours suspendu sur l'Europe dont il fallait préserver la politique européenne. Le prince régnant avait devant lui un double contrat qui le liait vis-à-vis de sa patrie et vis-à-vis des puissances signataires du traité de Paris, et ce double contrat, il avait solennellement juré de le respecter..... C'était un double mandat que lui imposait un double serment. Or, nous venons de prouver que sans motifs, sans provocation, il a violé la Constitution et usurpé le gouvernement personnel. Sous ce dernier rapport il a fait également de la Convention de Paris une lettre morte, puisque la Roumanie, qui devait faire obstacle à la Russie, a été transformée par lui en une lieutenance du gouvernement de Saint-Pétersbourg. Nous passons sur l'histoire de sa politique extérieure : car en dehors des intrigues qu'il a nouées pour se faire le vassal de la Russie, cette politique n'eut absolument aucun prestige, et elle se résume, comme son administration, à l'intérieur, par un seul mot, duplicité !..... Duplicité vis-à-vis de la France ; car tandis qu'il faisait grimacer à Paris son coup d'État comme une conquête de la démocratie, il faisait examiner ses décrets par les conseils de Saint-Pétersbourg, pour les mettre à l'unisson des institutions russes, et il envoyait à ses préfets des circulaires qui auraient pu, comme les circulaires des gouverneurs moscovites, provoquer une jacquerie des paysans contre les propriétaires. - - -

Le panslavisme - - - -

Cuza era acela « qui a longuement prémédité ce coup d'État, qu'il faisait défendre à Paris, en le présentant comme une révolution démocratique par en haut, et qu'il faisait approuver à Saint-Pétersbourg comme une révolution calquée sur l'affranchissement des serfs en Pologne. Homo duplex ».

p. 18.

Le panslavisme - - - -

« Enfin, le jour du coup d'État, quand les ministres du prince pénétraient dans l'Assemblée pour renverser la Convention, quand les émissaires de la police étaient là, n'attendant qu'un signal pour envahir l'enceinte de la Chambre, pas un représentant ne trahit son devoir. Les mandataires du pays délibérèrent jusqu'au dernier moment, sous la menace de la force armée, et le droit ne céda qu'à la violence. Le courage de l'Assemblée fut égal à la dignité de son langage et de son maintien, et l'on sait aujourd'hui, en Europe, pour qui fut la honte et pour qui fut l'honneur de cette mémorable journée ».

p. 11-12.

Le panslavisme. Le prince Couza. La Roumanie. La Russie,

Paris 1866.

« Notre rapide exposé, appuyé sur le témoignage d'actes incontestés, suffira pour démontrer aux puissances et à l'opinion de l'Europe occidentale les trois points suivants : ---- 2) Que le gouvernement du prince Couza n'a eu dès le premier jours de son installation qu'une [redacted] seule et unique préoccupation, celle d'arriver quand même au gouvernement personnel; 3) Que ce gouvernement personnel n'est qu'un fil placé entre les mains de la Russie, et qui, d'un jour à l'autre, sera coupé par le cabinet de Saint-Pétersbourg, si l'Europe n'y prend garde ! ».

p. 6.

Le parlementarisme ....

Le coup d'État

Persigny a-t-il assigné un but personnel, Cuza-Vodă s'est-il assigné : « 1) La chute de tous les partis et de tous les hommes politiques du pays, en les usant les uns par les autres; 2) La désorganisation, dans l'opinion du peuple et dans les chancelleries, du régime constitutionnel que la Convention de Paris a imposé aux Principautés-Unies.

Ce double but a été simultanément poursuivi, et l'on va voir que, pour ruiner politiquement l'Assemblée et ses chefs, le prince Cuza a employé un moyen des plus habiles. Il a usé et abusé de sa prérogative constitutionnelle, pour remodifier, changer, rechanger et renverser à chaque instant son conseil » (p. 21-22) ....

Camera nu a împins pe Cuza la lovitura de stat. (p. 23).

« Mais, dira-t-on, c'est pourtant au nom du suffrage universel, et au nom du droit de propriété, pour les paysans, c'est au nom de l'idée démocratique et du progrès, que le prince Cuza entend légitimer la dissolution de la Chambre. Ici, le mensonge touche à l'odieux. Mais il est facile d'arracher à la fourberie son masque, et nous allons montrer ce qu'il y a au fond de cette loi électorale et de cette loi rurale qui ont été les cocardes du coup d'État. Des esprits libéraux, des démocrates sincères ont eu le tort de se laisser prendre au mirage des proclamations démocratiques et humanitaires du prince Cuza. Il est temps de faire justice de misérables subterfuges, et de montrer, sous le miel des paroles, le venin de l'égoïsme et de l'ambition. p. 28.

« — Pour la loi rurale et le droit de propriété des paysans, c'est pis (sic) encore. Jamais l'histoire ne vit étaler plus effrontément une telle jonglerie. Les décrets violateurs des lois font retentir à grand bruit l'émancipation des paysans, et leur ouvrent à grand fracas les portes de la propriété. Au ce mensonge perfidement proclamé, opposons la simple vérité des faits. Le vent du siècle pousse l'Europe dans la voie de l'émancipation et de l'amélioration de toutes choses, et ~~sur~~ sur les bords du Danube, comme à l'occident de l'Europe, la liberté a doté les paysans de plus d'un bienfait. Le servage proprement dit a été aboli dans les Principautés au milieu du XVIIIe siècle. Depuis l'époque de cette abolition, le paysan était resté dans une situation qui tenait le milieu entre l'emphytéose et le fermage. Les redevances qu'il payait pour la terre sur laquelle il se nourrissait, étaient acquittées tantôt en nature, tantôt en argent, tantôt en journées de travail. En 1848, pour donner plus de nerf et de cohésion à la nationalité en face de l'étranger, la Révolution proclama l'émancipation des terres que possédaient les paysans, moyennant indemnité. L'invasion vint mettre obstacle à l'application de ce principe. Mais la Convention de Paris, en reprenant la question, recommanda au pays cette réforme comme pressante,

indispensable pour la régénération de la Roumanie. Aussi ce projet de l'émancipation des terres fut-il à l'ordre du jour dans toutes les assemblées. Tous les partis étaient d'accord pour admettre en principe cette émancipation. Ils ne différaient que sur la quantité du terrain qu'il fallait reconnaître au paysan comme propriété. En 1862, le parti conservateur vota une loi qui accordait aux paysans une portion seulement de la terre qu'il occupait. Cette loi n'était pas fondée sur un principe fixe et différait des projets du parti démocratique, qui voulait accorder au paysan toute la portion de terre qu'il possédait, en vertu des lois existantes. En 1864 le parti conservateur, cédant à l'opinion, fit un pas en avant. Il reconnut aux paysans le droit de propriété sur la portion de terre que les lois antérieures accordaient à chaque cultivateur, mais non par celle qu'elles accordaient en plus pour les paysans ayant deux ou quatre ~~bœufs~~ bœufs. Telle fut la base du nouveau projet de loi que la majorité de la Chambre présenta. Mais il importe de reconnaître et de déclarer que le parti conservateur ne s'en tint pas définitivement à l'opinion de la commission. Dès qu'il s'aperçut que le prince se servirait de ce dissentiment entre le parti conservateur et le parti démocratique pour enlever au pays ses libertés publiques et le soumettre à un despotisme qui ouvrirait de nouveau le pays à l'invasion étrangère, le parti conservateur fit la dernière concession, et, le 2/14 mai, il vote une proposition qui déclarait que la Chambre reconnaissait aux paysans le droit de propriété, sur toute la terre qu'ils possédaient, en vertu des lois antérieures. C'était une adhésion pleine et entière au projet de la gauche la plus avancé. En présence de cette résolution patriotique, le gouvernement du prince Couza, voyant que la Chambre lui enlevait par ce vote la seule arme qui lui restait pour frapper les libertés politiques du pays, prend un parti violent et il jette sur le bureau de l'Assemblée le décret de dissolution. L'armée envahit la salle des séances et met à la porte les députés qui viennent de voter l'émancipation complète des paysans. Le jour même, plusieurs décrets du prince proclamaient le règne d'un homme, suspendaient les libertés publiques, la liberté de la presse, de réunion, la liberté individuelle, etc. Pour mettre le comble à la duplicité machiavélique qu'il n'a cessé de montrer dans toute cette histoire, le prince décrétait, quelque temps après, une loi rurale, copiée textuellement sur le décret du czar pour les propriétés de Pologne, et qui avait pour but d'éteindre le mouvement national parmi les Roumains, en faisant germer des haines entre les masses et les esprits intelligents du pays. Eh bien! après cet exposé, devant ces faits, est-il possible de nier l'intervention de la Chambre au sujet de la loi rurale? Est-il possible d'abuser encore les puissances occidentales, en faisant miroiter, pour

légitimer le coup d'État, un décret d'émancipation que la Chambre avait paisiblement adopté? L'histoire dira que les propriétaires de la Roumanie n'avaient pas besoin d'une nuit du 4 août pour conjurer la révolution du pouvoir. Son sacrifice était déjà écrit dans la loi, et le prince Couza le savait bien. Mais il fallait un coup de théâtre pour essayer de justifier un crime impardonnable, et c'est pour produire ce coup de théâtre qu'un gouvernement parjure invente, par un double mensonge, un suffrage universel qui n'est qu'une duperie, et une loi rurale pillée dans les cartons de la Chambre et amendée sur les critiques que le czar daigne décréter pour la Pologne.

Le sort en est jeté! Le crime a sa logique comme la vertu, et la conclusion de tant d'intrigues, de tant de menées souterraines, de tant de violations de la loi, ne peut être qu'un coup d'État. Nous voici au 14 mai 1864. C'est le jour de la dissolution de la Chambre. Des bruits sinistres se répandent dans Bucharest. On parle à haute voix du coup d'État. Les soldats sont consignés, la police est sur pied, toute prête à marcher, et la ville attend avec une poignante anxiété l'issue de la lutte annoncée partout. L'Assemblée se rend à la salle de ses séances, et le bruit des projets criminels du prince Couza n'enlève rien à son calme, à son courage, à sa sérénité. La force armée va peut-être faire irruption dans la salle. Qu'importe! Les députés attendent impassibles, sans rien craindre. Rien, d'ailleurs, n'est changé dans son attitude; seulement on sait qu'elle est unanime à protester contre la politique liberticide du pouvoir. Qu'on le sache bien, en effet, car c'est là un des côtés les plus tristes de l'histoire du prince Couza, pas une voix ne s'élèvera pour atténuer le crime du gouvernement. [Aici se dă adresa votată de Camera în 1863 în care vorba zice de „la reforme rurale, de manière à améliorer le sort des paysans par leur accession à la propriété."]

La Chambre ne s'était pas borner à demander. Comme nous l'avons déjà dit, elle s'était empressée d'élaborer et de voter les lois nécessaires à la réorganisation du pays, les garanties les plus larges pour les libertés publiques et pour l'administration des finances. C'était là son vrai crime, son grand crime aux yeux du prince. C'est pour ce crime qu'on veut la frapper, et l'exécution est fixée au 14 mai. La Chambre reste sur le terrain du régime constitutionnel, de la liberté, et elle attend. Les ministres arrivent, conduits par leur président, M. Cogalnitchano. Tout en eux, maintien, gestes, regards, paroles, tout annonce un conflit suprême. Le président du ministère, M. Cogalnitchano, se lève, et, après avoir annoncé l'appel au pays, demande à la Chambre de voter l'argent dont le pouvoir a besoin, et la loi électorale préparée par lui. C'était demander aux députés de se transformer en automates pour ne plus être que des machines à voter. [Son cuvântul: Manolaki Costaki, D. Ghica, S. Bălăceanu, Brezeanu și D. Brătianu]... L'Assemblée a montré jusqu'à la dernière minute l'oubli des outrages, le respect

de la loi, son attachement à la convention. Le président du conseil ne daigne même pas répondre aux députés qui discutent avec lui. Le président de l'Assemblée met alors aux voix une proposition par laquelle la Chambre protestait contre la violation du régime constitutionnel, contre les insinuations perfides du gouvernement au sujet de la loi rurale, et déclarait qu'elle reconnaissait au paysan le droit de propriété sur les terres possédées par lui en vertu des lois existantes. Cette proposition met le comble à la rage du gouvernement. Le président du conseil veut interrompre le vote pour lire, dit-il, un message du prince. On lui fait (sic) observer qu'on ne peut pas parler pendant le scrutin. Furieux, il jette alors sur le bureau le décret de dissolution de la Chambre, et sort en ordonnant à la police de faire évacuer la salle. La police entre, le régime constitutionnel finit en Roumanie, et la liberté en l'Europe compte une immolation de plus !».

p. 30-38.

La vérité sur la Roumanie

1864.

La vérité sur la Roumanie depuis la convention de 1858 jusqu'au coup d'état du 2. mai 1864, La Haye 1864.

« La loi rurale devait donc être réformée ! L'intérêt du propriétaire autant et plus que celui du paysan réclamait cette réforme. D'elle dépendait l'avenir du pays, son développement moral et industriel, sa liberté, son indépendance. Le propriétaire roumain qui n'a ni privilèges à perdre, ni d'antiques préjugés de race à ménager, a compris depuis longtemps le bénéfice qu'il retirerait lui-même de l'abolition de l'ancienne restriction rurale, a compris combien il gagnerait à n'avoir pour cultiver ses terres que de bras réellement libres. Pendant cinq ans, à chaque session, l'assemblée, composée en majeure partie de propriétaires, a donc demandé à cri et à cor, dans ses adresses au Prince, la réforme de la loi rurale..... Honte au gouvernement qui a eu l'art de paralyser la générosité d'un peuple naturellement libéral. Honte au gouvernement qui n'a su faire de l'anarchie chez une nation qui aime l'ordre et la paix par goût et par état ! Honte au Prince qui s'est prouvé incapable d'asseoir la liberté sur une terre faite exprès pour elle, dans la seule contrée de l'Europe où il n'y ait ni aristocratie, ni caste cléricale, ni titres, ni privilèges, ni fanatisme d'aucune sorte ! Honte au Prince qui, pour gouverner un pareil pays, a besoin de se proclamer dictateur, a besoin des fers et des terreurs du despotisme !

p. 27-28.

Cogălniceanu [illegible] gouvernement. « Cependant le ministère irrité de la docilité de la chambre qui ne lui permettait aucun coup d'éclat rêva au moyen de la faire sortir de cet état d'impassibilité et de provoquer, espérèrent sa colère. Il parait soudain au milieu des discussion et interrompt les débats du budget. 1) Il demande un crédit de neuf millions pour installation d'un corp d'observation sur le Sereth. 2) Il présente un projet de réforme rurale, une copie de la loi prussienne, et invite l'assemblée à examiner et à discuter ces deux ~~projets~~ projets d'urgence. En proposant pour leur pays l'application des ukases moscovites inventés pour anéantir une nation rébelle et vaincue, Kogalnicenn (sic) et son auguste complice ne craignent pas avoir fait assez encore pour leur ignominie. Le ministre sort. Les télégraphes jouent, et la loi rurale à peine entendue de la chambre est promulguée au titre d'une loi discutée et votée, est insérée dans la partie officielle du moniteur, affichée dans toutes les villes et par tous les villages. Malgré cette violation si criminellement audacieuse de tout droit commune de toute constitution, le gouvernement tremble d'avoir encore manqué son coup. La chambre en effet contient une fois de plus son indignation. La crédit et le projet de loi sont discutés en diligence et bientôt les rapports des commissions se trouvent déposés sur les bureaux de l'assemblée ».

Ministerul contă să provoace pe deputați. La provocări camera ar fi răspuns cu legea rurală ar fi stârnit poziția guvernului. Dacă camera ar fi disolvată « la question rurale restait sans solution, ce qui était plus qu'un péril, ou la promulgation anticipée de la loi, ou l'état des esprits »

.... « Le chef du conseil répliqua insolemment que la question de savoir si cela amènerait ou non une dissolution, ne devait pas préoccuper la chambre, attendu que si la loi vexale n'était pas votée telle qu'elle était dans le projet, le Prince en ~~fait~~ ferait une affaire de cabinet tout comme si le crédit était refusé. L'orage éclata ! Toute l'assemblée, y compris les anciens partisans de Koszalinczen, se porta pour une motion qui infligeait au ministère le blâme le plus sévère et déclara qu'elle était prête à débattre la loi vexale, mais non en face d'un ministère provocateur, qui, en présentant son projet, avait violé sans pudeur les règles les plus fondamentales, et qui tentait de susciter une jacquerie ».

Cuza refusă dizolvarea guvernului. Sesiunea e prorogată.

« Les vacances s'ouvrent, et le Prince fait une tournée dans le pays. C'était peu d'avoir promulgué la loi vexale avant de l'avoir **présentée à la chambre**. Il voulait la publier, la prêcher lui-même partout avant le retour des députés. Il fallait qu'on sût que ce chef-d'œuvre de libéralisme émanait de lui seul, émanait de sa pure affection pour le peuple. Il lui fallait les masses : il lui fallait l'appui des passions aveugles et brutales pour intimider la chambre et braver toute résistance. Il lui fallait une litanie de télégrammes menteurs pleins d'ovations et de hourras pour en imposer à l'étranger et berner libéraux et démocrates. Il s'arrête donc à chaque taverne. On appelle à son de tambour, on fait venir de gré ou de force, on ramasse autour de l'auguste voiture tout ce qu'on peut trouver d'hommes désœuvrés et de vagabonds. Le Prince adresse la parole à ces pauvres gens étonnés : il leur annonce qu'un libérateur leur est né, que le règne de la justice va commencer, que la Providence l'a envoyé ~~pour les~~ pour les venger eux et leurs pères, pour forcer les propriétaires à ~~expier~~ acquitter enfin envers eux les sueurs répandues par leurs aïeux au profit de ces tyrans et de leurs descendants. Il leur dit qu'il vient de faire une loi pour les rendre propriétaires, mais que l'assemblée a refusé de la sanctionner, parceque les riches veulent continuer d'exploiter les pauvres : mais qu'il est leur père, que la loi passera, et que ce printemps encore ils recevront en propriété les terres qu'ils cultivent actuellement : qu'ils portent la bonne nouvelle à tous leurs amis, et que les hommes de bonne volonté se liguent avec lui contre l'ennemi commun ! Il manque quelque chose encore à la mission et à la loi du nouvel apôtre de félicité : c'est une sanction religieuse. Le char dictatorial s'arrête donc devant chaque préfecture. Préfets et sous-préfets, suivis de tous leurs employés, la police en queue, ayant charge de bravos, comment rendre leurs devoirs à leur glorieux complice. Lui : „ avez-vous bien compris, comprend-on bien la loi que je viens d'octroyer aux bons Roumains ? Autorités, partez en diligence pour tous vos villages, remettez une copie de ma loi a chaque prêtre, avec ordre de la lire au prône, de l'expliquer au peuple en termes simples et clairs, d'en faire comprendre à tous le sens et l'esprit. Qu'on n'oublie pas d'exalter la magnanimité toute

toute chrétienne du Prince Alexandre Jean, et d'invoquer le Tout-puissant en faveur de ses nobles desseins"/.... L'incapacité a appelé à son aide l'extravagance, et voilà tout...».

p. 27-35.

Parodie du 2 décembre au 2 mai 1864

Coup d'état du prince Couza.

2 mai. «D'abord l'écrit princier reproche à l'assemblée d'avoir infligé un blâme au ministère en vue d'écarter la question rurale....». Se mêlant avec la complicité des députés à un fort convoqué en régime extraordinaire par un acte qui n'a pas encore été voté par les deux chambres, qu'adopte la chambre fut celle qui convenait.... Une motion partit, laquelle développait les vrais motifs du vote de blâme, et déclarait à nouveau que tout ministère autocratique serait en face d'elle, l'assemblée se refusait à discuter. Elle conclusait par ces deux points: 1) les résolus seront étudiés dans les bureaux d'urgence; 2) on élira une commission chargée de rédiger un projet d'adresse au prince.

Le ministre (de nigur Cogălniceanu) alors s'écria que si on prenait cette motion en considération, il allait dissoudre l'assemblée. Aussitôt on met au vote par assis et levé la discussion d'urgence de la motion. L'urgence est votée presque à l'unanimité. Un député demande la parole et la prend. Kogalniceanu, au mépris de tous les règlements, s'élance à la tribune, coupe la parole à l'orateur, tire de sa poche un papier et commence à lire avec véhémence. Mais un tonnerre de cris, de huées et de menaces couvrent des tribunes indignées ou s'élevant des bancs des députés, couvrent entièrement sa voix et ne laisse apercevoir que deux mâchoires s'ouvrant et se fermant convulsivement, sans qu'on puisse distinguer un son. Tout pâle de frayeur le complice du prince Couza jette son papier vers le président, laisse là son chapeau et se précipite tête nue hors de la chambre. La motion est répétée, puis acclamée! Le président ouvre alors le papier sur un ministre en fuite. Il contenait la dissolution de la chambre. Le président entame la lecture, déclare la chambre dissoute et quitte son fauteuil. Les députés s'acheminent en tumulte vers la porte. Il y rencontrent deux lignes de soldats pâles et tremblants comme le ministre qui les avait envoyés. Plus loin, sur une place, deux bataillons se tenaient l'arme au bras.

Le lendemain le prince annonça aux bons Roumains (style de Marat) son coup d'état, et, selon la formule connue, sa ferme et inébranlable volonté de faire tout seul le bonheur de son peuple!».

p. 36-38.

La nouvelle loi rurale.

Se dau părți mai caracteristice din lege.

« - - - - - - - trouvons qu'on chercherait longtemps dans l'histoire avant de trouver un pareil exemple de démence politique. Pour mettre au monde une loi de cette espèce, il faut plus que cette passion ardente, si aventureuse aujourd'hui, si glorifiée de l'omnipotence, il faut le triste génie d'un fou. Ainsi sur un caprice de sa libérale et lumineuse altesse sont dépouillés à jamais de leurs biens non-seulement les anciens propriétaires mais ces paysans eux-mêmes, qui, à force d'ordre et d'économie étaient parvenus à constituer pour leurs familles un patrimoine, une propriété. Ainsi il est interdit à la partie intelligente de la nation de posseder d'autres terres que celles que le chef de l'état voudra bien leur laisser. Le paysan, ce nouveau privilégié, ne pourra vendre qu'à des paysans comme lui, qu'à des gens qui, faute d'argent, ne peuvent acheter. Ainsi les biens de l'état sont exclusivement mis à la haute raison, pour laquelle il veut pousser ces paysans les biens des paysans, et j'imagine, surtout ceux du prince. Et c'est probable- d'abord aux frais du propriétaire. - - - »

p. 39.

« Couza qui voudrait, comme tout le monde, être roi ou empereur a fait son 2 Décembre le 2 Mai ».

p. 40.

« Une spoliation au nom de la démocratie, la discorde et la guerre im- posées, commandées par le gouvernement du prince Couza; la terreur affichée par lui dans toutes les rues et par tous les hameaux; la vie du propriétaire mise en péril ou à prix par un prince dont la cupidité n'a d'égale que son incapacité, voilà les actes d'un chef d'état que d'aucuns, à l'occi- dent, appellent libéral. Il faut remonter jusqu'aux proscriptions de Marius et de Sylla pour rencontrer un acte politique qui approche de l'inepte bar- barie par laquelle l'Hospodar des principautés, en exerçant ses basses vengeances, espère se couvrir de gloire ! ».

p. 41.

Mai departe autorul anonim al broşurei polemizează cu ziarul „La France" care voieşte bine oarecum măsurile lui Cuza.

p. 42-43:

Comentând proclamaţia din 2 Mai publicată în l'Independance Belge, acelaş autorul anonim: « Le Prince veut aussi l'indemnité (e vorba de plăţirea pământu- lui pe care-l capătă ţăranii) mais il la consigne au profit de sa caisse et donne en retour au propriétaire un papier auquel un gouvernement sans finances et sans crédit promet une valeur dans vingt ans! - - - ».

p. 43-44.

La vérité. - - -

Le vote pour la plébiscite.

Preoții au explicat în biserici legea rurală. Sătenii au fost liniștiți și au cerut sfatul proprietarilor. Ar fi fost rare cazuri au refuzat să semneze ce bravant toate les menaces de l'autorité, méprisant les conseils bienveillants des propriétaires eux-mêmes ».

Se revine en considerații asupra legii rurale.

« Mais n'oublions pas que la loi nouvelle supprime d'un seul trait la source même de la richesse et de l'industrie. Cuza, afin de tuer ce qu'il appelle les vieux partis, dénie à l'intelligence le droit de travailler et de produire. Où le paysan prendra-t-il de quoi assouvir la faim dévorante d'un fisc insatiable? L'avenir répondra... En attendant les chefs futurs du pouvoir, on vote pour le plébiscite ».

La farce s'ar fi votat astfel: « Dans les villages on montre au paysan la page oui et la page non: „ Si tu poses le doigt là, vingt hectares de terrain; si tu le poses ici, conscriptions pour tes fils, impôts et gendarmes pour toi!" Ceux qui tiennent à avoir des terres, ou tremblent d'être mal notés par une autorité trop connue, signent et resignent, signent des cinq doigts, sur la page oui - - - - ».

p. 44-48.

Une conspiration

« Tout cet édifice de mensonge demandait à être étayé de quelque chose, ne fut-ce que d'un autre mensonge. — Il (Cuza) lui fallait d'abord se justifier aux yeux de l'étranger. L'énormité de son coup d'état et de sa loi rurale avaient besoin d'un haut prétexte. Il sentait lui-même la faiblesse des lâches mensonges dont il environne dans ses proclamations la présentation de sa loi rurale à la chambre. - - - A l'intérieur, il lui fallait désorganiser ses ennemis, et provoquer, si c'était possible, un massacre, en soulevant l'indignation des masses, tout en faisant peur au désespoir. Ensuite et surtout il avait besoin pour lui-même de cette sympathie pleine de pitié due à toute victime du bien public: il avait besoin pour les yeux de la foule de la palme, de l'auréole du martyre! Donc on a découvert une vaste conspiration, une conspiration, disent les bulletins officiels qui a des ramifications à l'étranger, des ramifications qui couvent et viennent des quatre points cardinaux de l'Europe et de l'Asie! Deux hommes déjà sont en prison: l'un représentant la Valachie, l'autre représentant la Moldavie! ».

Cogălniceanu a pus ca unul din acești să fie torturat.

p. 48-50